บทที่ 4

การศึกษาศาลาธนารักษ์ 1 (คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง) จังหวัดเชียงใหม่

บทนี้เป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนามในบริบทที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่หรือคุ้มเดิมของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุงและการดำเนินการของพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ทั้งทางด้านการจัดแสดงและบริหารจัดการ ตลอดจนปัญหาของพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

4.1 บริบทของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.1.1 พื้นที่และที่ตั้งศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของคุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

4.1.3 ประวัติความเป็นมาของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.1.4 ทิศทางและนโยบายของพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.1.5 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.1.6 กิจกรรมและการบริการ

4.1.7 สถิติจำนวนผู้เข้าชม

4.2 การศึกษาพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 (คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง) จังหวัดเชียงใหม่

4.2.1 ที่ตั้ง และอาคารพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.2.2 การศึกษาการจัดแสดง (Exhibition) ของพิพิธภัณฑ์

4.2.3 วิเคราะห์การจัดแสดง (Exhibition) ของพิพิธภัณฑ์

4.2.4 การศึกษาบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.2.5 วิเคราะห์การบริหารจัดการของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.3 สรุปความสำเร็จและปัญหาของการจัดแสดงและการบริหารจัดการของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

4.4 การวิเคราะห์ศักยภาพพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.1 บริบทของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

หัวข้อนี้จะเป็นการศึกษาและนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับบริบทของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเดิมเป็นคุ้มของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุงเป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม โดยทำการสำรวจและสังเกตการณ์ทางกายภาพตลอดจนการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียดที่ประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ต่อไปนี้

4.1.1 พื้นที่และที่ตั้งศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

ศาลาธนารักษ์ 1 ตั้งอยู่ที่ 52 ถนนราชดำเนิน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ละติจูด18° 47' 18.80" ลองติจูด 98° 59' 18.99" มีเนื้อที่ทั้งหมด 2 ไร่ 41 ตารางวา ที่ราชพัสดุทะเบียนเลขที่ ชม. 1435 ระวาง 4746 I 9876 – 7 อาณาเขตติดต่อกับบริเวณต่างๆ ย่านกลางเมืองเชียงใหม่ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ทางสาธารณประโยชน์

ทิศใต้ ติดกับ ถนนราชดำเนิน

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านของนายจรัล และนางบู่ทอง กิติบุตร (เจ้าของเดิม คือ เจ้าพงษ์เจริญ ณ เชียงใหม่ บุตรชายของเจ้าบุษบา ณ เชียงใหม่ [46]

ทิศตะวันตก ติดกับ อาคารพาณิชย์ บริษัท ซิงเกอร์ เช่าประกอบกิจการจำหน่ายสินค้า

ภาพที่ 4.1 ประตูรั้วด้านหน้าศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ติดถนนราชดำเนิน

[46] อนุ เนินหาด *ย่านถนนราชดำเนินสังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม 11* เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์ 2548 หน้า 53

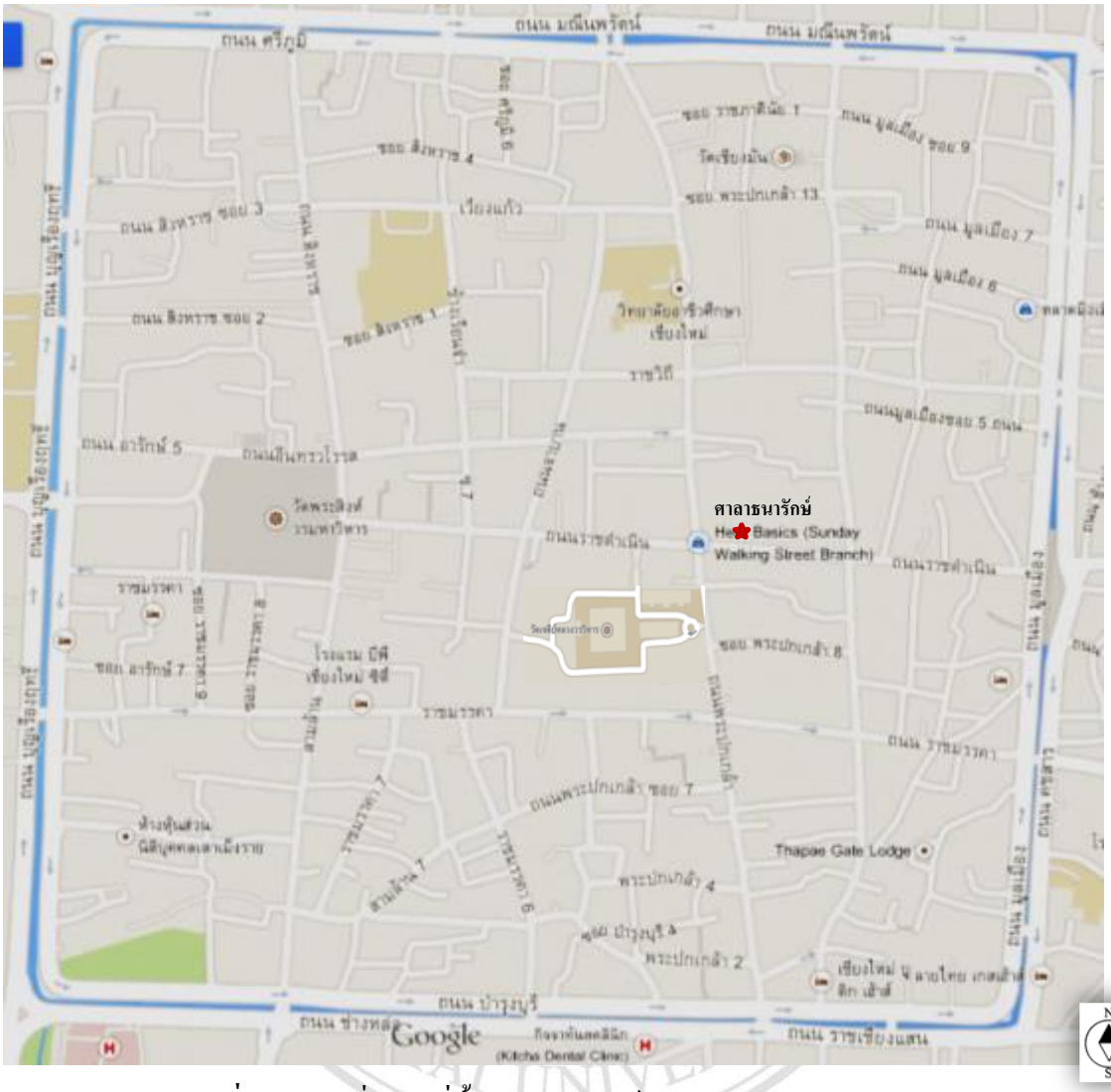

ภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงที่ตั้งศาลาธนารักษ์ บริเวณกลางเวียงเชียงใหม่

ที่มา : https://www.google.com/maps/@18.7882326,98.98399,16z เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 มิถุนายน 2557

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของคุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

พื้นที่และที่ตั้งศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่เดิมเป็นคุ้มของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ซึ่งอาคารต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในบริเวณที่ตั้งศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันล้วนเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ที่ตั้งของคุ้มเจ้าในเชียงใหม่

คุ้มเจ้าครองนครเชียงใหม่ในยุคแรก ตั้งอยู่ด้านในกำแพงเมือง มีระยะห่างจากกำแพงด้านละประมาณ 400 เมตร ถือเป็นระยะปลอดภัยจากอาวุธที่จะสร้างความเสียหายให้กับคุ้มและ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ผู้อาศัยในยามสงคราม อีกทั้ง ได้รับการปกป้องจากกำลังรบที่ตั้งมั่นภายในกำแพงเมือง ส่วนคุ้มเจ้าครองนครเชียงใหม่ในยุคต่อมามีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งที่ตั้ง ดังนี้

1.ข่วงหลวง ยุคแรกของเชียงใหม่ ในเขตพระราชวัง “เวียงแก้วหอคำ” อยู่ทิศเหนือ หรือด้านบนของเมือง บริเวณชัยภูมิที่เป็นมงคลทั้งสามตามทักษาเมืองเชียงใหม่ คือ อายุเมือง เดชเมือง และศรีเมือง ตาม แนวถนนพระปกเกล้าตอนบนถึงวัดสะดือเมือง บริเวณตอนบนของถนน ราชดำเนิน ได้แก่ เวียงแก้วหอคำของเจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 1 องค์ที่ 2 องค์ที่ 5 องค์ที่ 6 องค์ที่ 7 องค์ที่ 8 และคุ้มเจ้าชั้นรองต่างๆ

2. กลางเวียง เมื่อพื้นที่ข่วงหลวงคับแคบลง เจ้านายจึงสร้างคุ้มในบริเวณกลางเวียงหรือบริเวณที่ห่างจากบริเวณคุ้มเจ้าหลวงองค์ก่อนๆ หรือใกล้ตลาด (กาดลี) บริเวณตอนล่างของถนนราชดำเนิน ตั้งแต่ประตูท่าแพด้านในมาจนถึงสี่แยกกลางเวียงตัดกับถนนพระปกเกล้าจนถึงวัดพระสิงห์ เป็นเขตที่ปลอดภัย คือ คุ้มเจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 3 องค์ที่ 4 และคุ้มเจ้าชั้นรองต่างๆ คุ้มเจ้าบุรีรัตน์ (มหาอินทร์)

3. นอกเวียง ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองหรือฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิง ในยุคที่ไม่มีสงครามและการค้าขายบริเวณฝั่งน้ำปิงดีขึ้นมา เจ้านายจะสร้างคุ้มในบริเวณด้านทิศตะวันออกของเมืองจรดฝั่งแม่น้ำปิง ตามแนวถนนวิชยานนท์ ถนนราชวงศ์ ไปถึงถนนท้ายวัง เคยมีคุ้มนอกเวียงเรียงรายตามถนนสายดังกล่าว ได้แก่ คุ้มเจ้าหลวงเชียงใหม่องค์สุดท้าย องค์ที่ 9 คุ้มหลวงริมปิง คุ้มเจดีย์งาม และคุ้มเจ้าชั้นรองต่างๆ นอกเวียงทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองมีเพียงแห่งเดียว คือ คุ้มรินแก้ว

4. นอกเมือง สมัยสุดท้ายของเจ้าหลวงเชียงใหม่ก็มีการสร้างคุ้มในเขตรอบนอกเชียงใหม่มากขึ้น ได้แก่ พระตำหนักดาราภิรมย์ ที่อำเภอแม่ริม ตำหนักบวกครก อำเภอเมือง และตำหนักบ้านทุ่งเสี้ยว อำเภอสันป่าตอง[47]

ผังเมืองเชียงใหม่ บางเมืองในล้านนา และเมืองเชียงตุงจะวางผังที่ตั้งของสถานที่ต่างๆ โดยพิจารณาร่วมกับทักษาเมือง เมืองเชียงใหม่วางผังเมืองตามทักษาเวียนขวาจาก บริวาร อายุ เดช ศรี มูล อุตสาหะ มนตรี กาลกิณี ชาวล้านนาคิดถึงสัณฐานของเมืองและหมู่บ้านว่าเหมือนกับรูปร่างคน คือ มีส่วนหัว เรียกว่า หัวเวียง ส่วนลำตัว มี สะดือเมือง หรือ ใจเมือง เป็นศูนย์กลาง ส่วนเท้า หรือ ตีน เรียกว่า ตีนเวียง หรือ หางเวียง

[47] วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง *คุ้มเจ้าบุรีรัตน์* เชียงใหม่ : บริษัท นพบุรีการพิมพ์ จำกัด 2547 หน้า 15 – 16

หัวเวียง เป็นส่วนสำคัญของเมือง มีประตูเข้าเมืองเรียกว่า ประตูหัวเวียง (ประตูช้างเผือก) เป็นทักษา เดชเมือง สะดือเมือง เป็นส่วนศูนย์กลางเมือง ที่ตั้งวัดสะดือเมืองและเสาอินทขีล เสาหลักเมือง หางเวียง ตีนเวียง หรือหล้าเวียง เมืองเชียงตุง เรียกว่า หล้าเมือง ตรงข้ามกับหัวเมือง เดชเมือง คือ กาลกิณีเมือง ที่ตั้งของสิ่งอัปมงคล มีประตูแสนพุง หรือสวนปรุงในปัจจุบัน เป็นประตูผี ไว้นำศพออกไปป่าช้า ด้วยความเชื่อเรื่องไชยภูมิที่ดีของเมือง การตั้งบ้านเรือนในกำแพงเมืองจึงจัดวางผังตามทักษาเมือง แบ่งเป็นเขตๆ ตามทักษาเมือง ดังนี้

เวียงแก้ว พระราชวังของเจ้าครองนครเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในกำแพงเมือง เขตทักษา บริวารเมือง อายุเมือง เดชเมือง ศรีเมือง และสะดือเมือง บริเวณศูนย์กลางเมือง มีวัดสะดือเมือง หรือวัดอินทขีล เป็นสัญลักษณ์ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ตลาด แรกสร้างเมืองเชียงใหม่อยู่ในเขตกำแพงเมือง เรียกว่า กาดเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองขึ้นจึงมีตลาดนอกกำแพงเมืองด้านตะวันออก คือ ตลาดเชียงเรือก บริเวณประตูท่าแพปัจจุบัน อยู่ในเขตทักษา มูลเมือง

สนามหลวง หรือ ข่วงลวง ข่วงหลวงของเมืองเชียงใหม่ เชียงตุง แพร่ น่าน ฯลฯ จะสร้างวัดหัวข่วงที่หัวสนาม เป็นวัดสำคัญสำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ ข่วงหลวง เป็นที่โล่งกลางเมืองสำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ ปัจจุบัน ได้หายไปหมดแล้ว มีการใช้ที่ดินข่วงหลวงสร้างบ้านเรือนเจ้านาย โรงเรียน และสถานที่ราชการ เดิมไม่มีถนนตัดผ่านข่วงหลวง ต่อมา เมื่อมีการใช้พื้นที่ข่วงหลวงสร้างบ้านเรือนเจ้านาย จึงเกิดทางเดินและถนน ปัจจุบัน ที่ข่วงหลวงต่างๆ ในล้านนาได้สูญหายไปหมดแล้ว คงเหลือข่วงหลวงที่เมืองเชียงตุงเพียงแห่งเดียว

บ้านเรือนราษฎร และวัด สร้างในเขตทักษา มูลเมือง อุตสาหเมือง และมนตรีเมือง[48]

เวียงแก้วหอคำ หรือคุ้มหลวง เป็นที่ประทับและทรงงานของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ แม่เจ้า หม่อมเจ้า ราชบุตร ราชธิดา โดยมีไพร่พลจำนวนมากทำงานในหน้าที่ต่างๆ ด้วยเหตุความเชื่อและความเคารพต่อเจ้าครองนครเชียงใหม่เมื่อสวรรคตหรือพิราลัย เจ้าครองนครเชียงใหม่องค์ถัดมาจะรื้อเวียงแก้วหอคำ หรือคุ้มหลวงหลังเดิม ถวายวัดเพื่อสร้างศาสนสถาน บางส่วนมอบให้ราชการหรือขายให้เอกชน ที่ยังเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน คือ อาคารคุ้มหลวงเวียงแก้วหอคำเจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 5 ซึ่งได้ย้ายมาสร้างเป็นวิหารวัดพันเตา เมื่อปี พ.ศ. 2418 คุ้มเจดีย์งาม ปัจจุบันเป็นสถานกงสุลอเมริกัน ตำหนักทุ่งเสี้ยว อำเภอสันป่าตอง คุ้มเจ้าราชวงศ์ที่เหลือในปัจจุบัน คือ

---

[48] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด เชียงใหม่* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2544 หน้า 36 - 40

คุ้มแก้วพาเลซ ถนนพระปกเกล้า คุ้มเจ้าชมชื่น ถนนราชดำเนิน คุ้มเจ้าบุรีรัตน์ คงเหลือคุ้มเจ้าน้อยมหาอินทร์ สี่แยกกลางเวียง ถนนราชดำเนิน คุ้มเจ้าน้อยแก้วมุงเมือง ปัจจุบัน คือ สำนักงานยาสูบเชียงใหม่ คุ้มเจ้าราชบุตรที่เหลืออยู่ คือ คุ้มเจ้าสมพะมิตร ณ เชียงใหม่ ปัจจุบัน คือ สถาบันภาษา AUA คุ้มเจ้าวงษ์ตะวัน ณ เชียงใหม่ ตั้งอยู่ถนนฟ้าฮ่าม และคุ้มเจ้าอื่นๆ เช่น พระตำหนักดาราภิรมย์ อำเภอแม่ริม คุ้มเจ้าฟ้าเชียงตุง สี่แยกกลางเวียง ถนนราชดำเนิน ปัจจุบัน คือ ศาลาธนารักษ์[49] คุ้มเชิงดอยสุเทพ ปัจจุบัน เป็นที่ตั้งโรงเรียนเชิงดอยและคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตำหนักบ้านบวกครก ถนนสันกำแพง บ้านพักสองห้องบนดอยสุเทพ คุ้มหลวง เรือนไม้สักริมน้ำปิง ปัจจุบันเป็นอาคารพาณิชย์ในตลาดนวรัฐ[50]

2) คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

อยู่ที่ 52 ถนนราชดำเนิน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่บริเวณกลางเวียง ถัดจากบ้านกลางเวียงของตระกูลกิติบุตรไปทางทิศตะวันตก มีพื้นที่ 2 ไร่ 41 ตารางวา เจ้าของเดิม คือ เจ้ากาบคำ ณ เชียงใหม่ ธิดาเจ้าหนานสมมนุษย์ กับเจ้าหญิงศรีกุย เจ้าหนานสืบเชื้อสายจากเจ้ากาวิละ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 1 เจ้ากาบคำได้แต่งงานกับหม่อมเจริญ อิศรางกูร มีธิดาคนเดียว คือ เจ้าสุริฉาย อิศรางกูร ณ อยุธยา เมื่อเติบใหญ่ได้แต่งงานกับเจ้าชื่น สิโรรส ผู้มีชื่อเสียงด้านการบำรุงพระศาสนา ผู้บูรณะวัดอุโมงค์จากวัดร้างให้กลายเป็นวัดขึ้นมาอีกครั้ง จึงเป็นที่รู้จักกันว่าบริเวณนี้เคยเป็นบ้านของเจ้าชื่น

เจ้าชื่น ได้รื้อบ้านเดิมของเจ้ากาบคำ และสร้างใหม่ ในปี พ.ศ. 2467 เป็นบ้านไม้หลังใหญ่ใต้ถุนสูง มีเรือนเล็กด้านหลังเป็นห้องครัวซึ่งมีชานบ้านเชื่อมกับเรือนหลังใหญ่ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 – 2488)ได้อพยพครอบครัวไปลงทุนทำกิจการยาสูบที่ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จึงได้ขายบ้านให้ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ซึ่งหลังจากเจ้าฟ้าพรหมลือและครอบครัวย้ายมาอาศัยระยะหนึ่ง ได้รื้อเรือนไม้เดิมและสร้างบ้านหลังใหม่ขึ้น เป็นอาคารศาลาธนารักษ์ในปัจจุบัน[51]

เจ้าฟ้าพรหมลืออพยพครอบครัวจากหอหลวง เมืองเชียงตุง ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ติดตามกองทัพไทย เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ณ บ้านกลางเวียง ถนนราชดำเนิน กระทั่งถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ. 2498 และเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ก็ได้พำนักต่อที่นี่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

---

[49] วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง *คุ้มเจ้าบุรีรัตน์* เชียงใหม่ : บริษัท นพบุรีการพิมพ์ จำกัด 2547 หน้า 13

[50] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด เชียงใหม่* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2544 หน้า 108

[51] อนุ เนินหาด *ย่านถนนราชดำเนินสังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม 11* เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์ 2548 หน้า 62 - 65

จนถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ. 2532[52] จากนั้น ได้เปลี่ยนเจ้าของจนกระทั่งตกมาเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน โดยขึ้นทะเบียนเป็นที่ราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียนที่ ชม. 1435

ภาพที่ 4.3 คุ้มกลางเวียงของเจ้าชื่น และเจ้าสุริฉาย สิโรรส ก่อนปี พ.ศ. 2486
ที่มา : อนุ เนินหาด *ย่านถนนราชดำเนิน สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม 11*
เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์ 2548 หน้า 65

ภาพที่ 4.4 คุ้มกลางเวียงของเจ้าฟ้าพรหมลือ กับเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง หลังปี พ.ศ. 2486
ที่มา : อนุ เนินหาด *ย่านถนนราชดำเนิน สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม 11*
เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์ 2548 หน้า 65

[52] ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง *อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง 27 มกราคม 2533* ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ 2533 หน้า 143

ภาพที่ 4.5 หอหลวงของเจ้าฟ้าพรหมลือ กับเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ที่เมืองเชียงตุง
ที่มา : ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง *อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง 27 มกราคม 2533* ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ 2533 หน้า 132

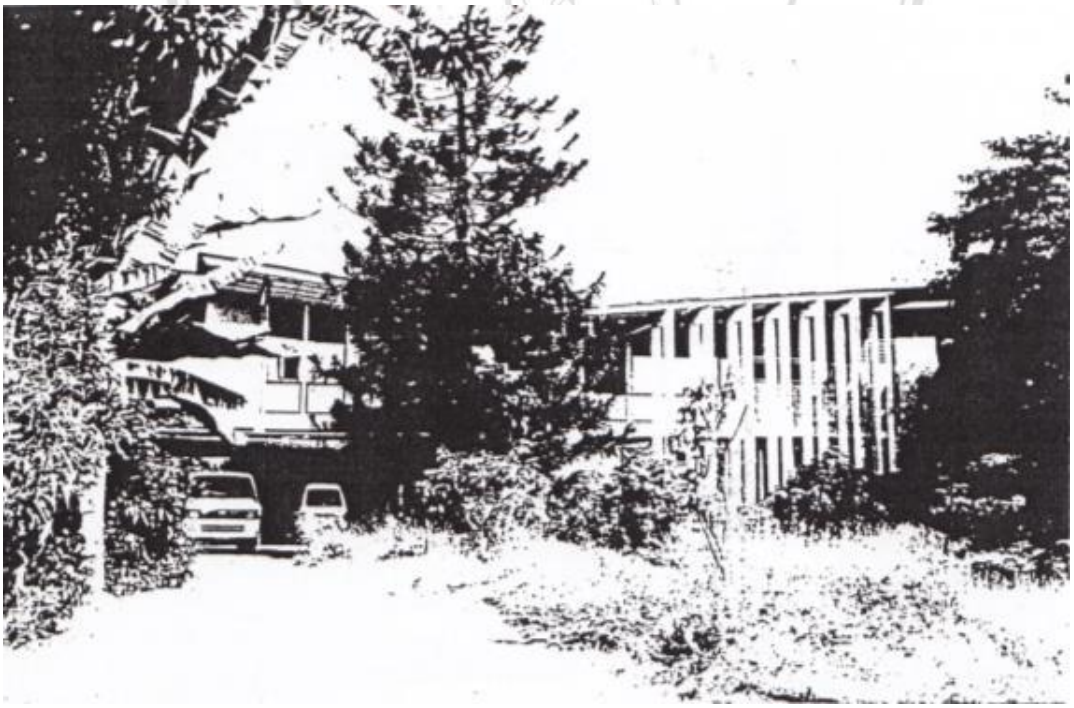

ภาพที่ 4.6 บริเวณคุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2538
ที่มา : อาภา เรียบร้อยเจริญ "ศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราไทย สาขาจังหวัดเชียงใหม่" ฝ่ายค้นคว้าและรักษาทรัพย์สิน กองเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ หน้า 8

4.1.3 ประวัติความเป็นมาของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

จากการที่กรมธนารักษ์มีหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งทรัพย์สินที่เป็นที่ดินที่ราชพัสดุ และทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน อันได้แก่ เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราโบราณ กระทั่ง เหรียญกษาปณ์ไทยในปัจจุบัน และด้วยนโยบายของกรมธนารักษ์ที่จะบริหารงานทุกด้านให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศ จึงได้จัดตั้งศาลาเครื่องราชอิสริยยศเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์ขึ้น ในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ โดยใช้อาคารภายในพระบรมมหาราชวัง ดังได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งงานด้านการจัดแสดงทรัพย์สิน ได้รับความสนใจจากประชาชนมากขึ้น จึงมีการขยายงานจากการจัดแสดงภายในอาคาร ออกไปสู่การจัดแสดงนิทรรศการนอกสถานที่ ทั้งในและต่างประเทศ

ต่อมา กรมธนารักษ์ได้มีนโยบายขยายงานด้านการจัดแสดง การเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับเหรียญกษาปณ์ และเหรียญที่ระลึก จึงกำหนดเป็นโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นในส่วนภูมิภาค โดยผนวกการบริหารงานทั้งด้านที่ราชพัสดุ การบริหารเงินตรา และการจัดแสดงทรัพย์สินไว้ด้วยกัน ด้วยการเลือกใช้อาคารที่ราชพัสดุ จัดตั้งเป็นศูนย์บริการประชาชนแบบครบวงจร คือ จัดแสดงทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน และเป็นศูนย์การจำหน่าย จ่ายแลก รวมถึงการรับถอนคืนเหรียญกษาปณ์ที่ไม่ใช้งานแล้วเก็บเข้าคลัง จึงได้กำหนดใช้ชื่อ “ศาลาธนารักษ์”[53]

4.1.4 ทิศทางและนโยบายของพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

ในการพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการจัดตั้งศูนย์บริการประชาชนแบบครบวงจร คือ จัดแสดงทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน และเป็นศูนย์การจำหน่าย จ่ายแลก รวมถึงการรับถอนคืนเหรียญกษาปณ์ที่ไม่ใช้งานแล้วเก็บเข้าคลัง ซึ่งได้กำหนดใช้ชื่อ “ศาลาธนารักษ์” นั้น จึงได้มีการจัดทำโครงการขึ้น 3 โครงการ คือ

1. โครงการจัดตั้งศูนย์จัดแสดงในภาคเหนือ ที่จังหวัดเชียงใหม่
2. โครงการจัดตั้งศูนย์จัดแสดงในภาคใต้ ที่จังหวัดภูเก็ต
3. โครงการจัดตั้งศูนย์จัดแสดงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จังหวัดขอนแก่น

โดยเริ่มดำเนินโครงการในภูมิภาคที่มีความพร้อมที่สุดก่อน คือ จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ กรมธนารักษ์ได้มอบหมายให้กองเครื่องราชอิสริยยศฯ ดำเนินการรวบรวมข้อมูล เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่อง ทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน พร้อมทั้งให้สำรวจความเหมาะสมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้น ณ บ้านทิพวรรณ จังหวัดเชียงใหม่ก่อนเป็นอันดับแรก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

[53] อาภา เรียบร้อยเจริญ “ศาลาธนารักษ์ สาขาจังหวัดเชียงใหม่” *วารสารธนารักษ์* ฉบับที่ 2 พ.ศ.2540 : หน้า 13

จากการสำรวจโดยเจ้าหน้าส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว เห็นสมควรดำเนินการปรับปรุงบ้านทิพวรรณให้เป็นศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์ สาขาจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากบ้านทิพวรรณเป็นบ้านที่มีสถานที่กว้างขวาง ตั้งอยู่ภายในเขตคูเมือง กำแพงเมืองชั้นใน ย่านธุรกิจใจกลางเมืองในแหล่งชุมชน ท่ามกลางแหล่งวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ และใกล้กับหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ด้วย จึงเห็นพ้องที่จะดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมให้เป็นศูนย์จัดแสดงที่เป็นศูนย์กลางในภาคเหนือ มีเป้าหมายให้เป็นศูนย์เหรียญกษาปณ์ในภาคเหนือ และเป็นแหล่งรวบรวมความรู้เกี่ยวกับเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราสยามในภาคเหนือ[54]

4.1.5 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์สาขาภาคเหนือขึ้น ณ คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง ดังนี้

1. เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราไทย แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษาในภาคเหนือ
2. เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และตระหนักถึงคุณค่าของมรดกอันหาค่ามิได้ของชาติ
3. เพื่อเป็นการขยายขอบข่ายงานในความรับผิดชอบของกรมธนารักษ์[55]

4.1.6 กิจกรรมและการบริการ

เมื่อแรกเริ่มก่อตั้งศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์ สาขาภาคเหนือ ภายใต้ชื่อ ศาลาธนารักษ์ มีการให้บริการด้านเหรียญแบบศูนย์ครบวงจร คือ เป็นศูนย์การจำหน่าย ให้บริการรับแลกและจ่ายแลกเหรียญกษาปณ์หมุนเวียน รวมถึงการรับถอนคืนเหรียญกษาปณ์ที่ไม่ใช้งานแล้วเก็บเข้าคลัง และจัดแสดงทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน

ซึ่งในปี พ.ศ. 2555 กรมธนารักษ์ได้มีนโยบายขยายงานด้านการกระจายเหรียญทั่วประเทศ จึงได้ย้ายส่วนบริการด้านจ่ายแลก รับแลกเหรียญกษาปณ์ออกไปที่ศูนย์กระจายเหรียญ บริเวณศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

---

[54] อาภา เรียบร้อยเจริญ “ศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราไทย สาขาจังหวัดเชียงใหม่” ฝ่ายค้นคว้าและรักษาทรัพย์สิน กองเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ หน้า 1 – 2

[55] อาภา เรียบร้อยเจริญ “ศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราไทย สาขาจังหวัดเชียงใหม่” ฝ่ายค้นคว้าและรักษาทรัพย์สิน กองเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ หน้า 3

ในปัจจุบัน ศาลาธนารักษ์ จังหวัดเชียงใหม่ จึงมีการให้บริการเฉพาะด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เหรียญ และจัดแสดงทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน โดยเปิดให้บริการในวันและเวลาราชการ คือ วันจันทร์ – วันศุกร์ เวลา 8.30 – 16.30 น. ปิดพักเที่ยง วันเสาร์ – วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เปิดให้เข้าชมโดยไม่คิดค่าบริการให้บริการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

4.1.7 สถิติจำนวนผู้เข้าชม

สถิติจำนวนผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2556 มีผู้เข้าชมทั้งสิ้น 18,116 คน แยกเป็นชาวไทย 9,438คน (ประชาชนทั่วไป 8,100คน นักเรียนหรือเยาวชน 951 คน ภิกษุ - สามเณร 387 รูป) ชาวต่างชาติ 8,678 คน

4.2 การศึกษาพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 (คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง) จังหวัดเชียงใหม่

เป็นการศึกษาในบริบทที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่หรือคุ้มเดิมของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุงคุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุงและการดำเนินการของพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ทั้งทางด้านการจัดแสดงและบริหารจัดการ ตลอดจนปัญหาของพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนามที่ประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

4.2.1 ที่ตั้ง และอาคารพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

1) ที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ 52 ถนนราชดำเนิน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ใกล้สี่แยกกลางเวียง ถัดจากสัญญาณไฟจราจรแห่งเดียวบนถนนราชดำเนินไปทางทิศตะวันออก ทางไปสู่ประตูท่าแพ อยู่เยื้องกันฝั่งตรงข้ามถนนเป็นอาคารศูนย์สถาปัตยกรรมล้านนา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University

ภาพที่ 4.7 ด้านหน้าศาลาธนารักษ์ ติดกับถนนราชดำเนิน

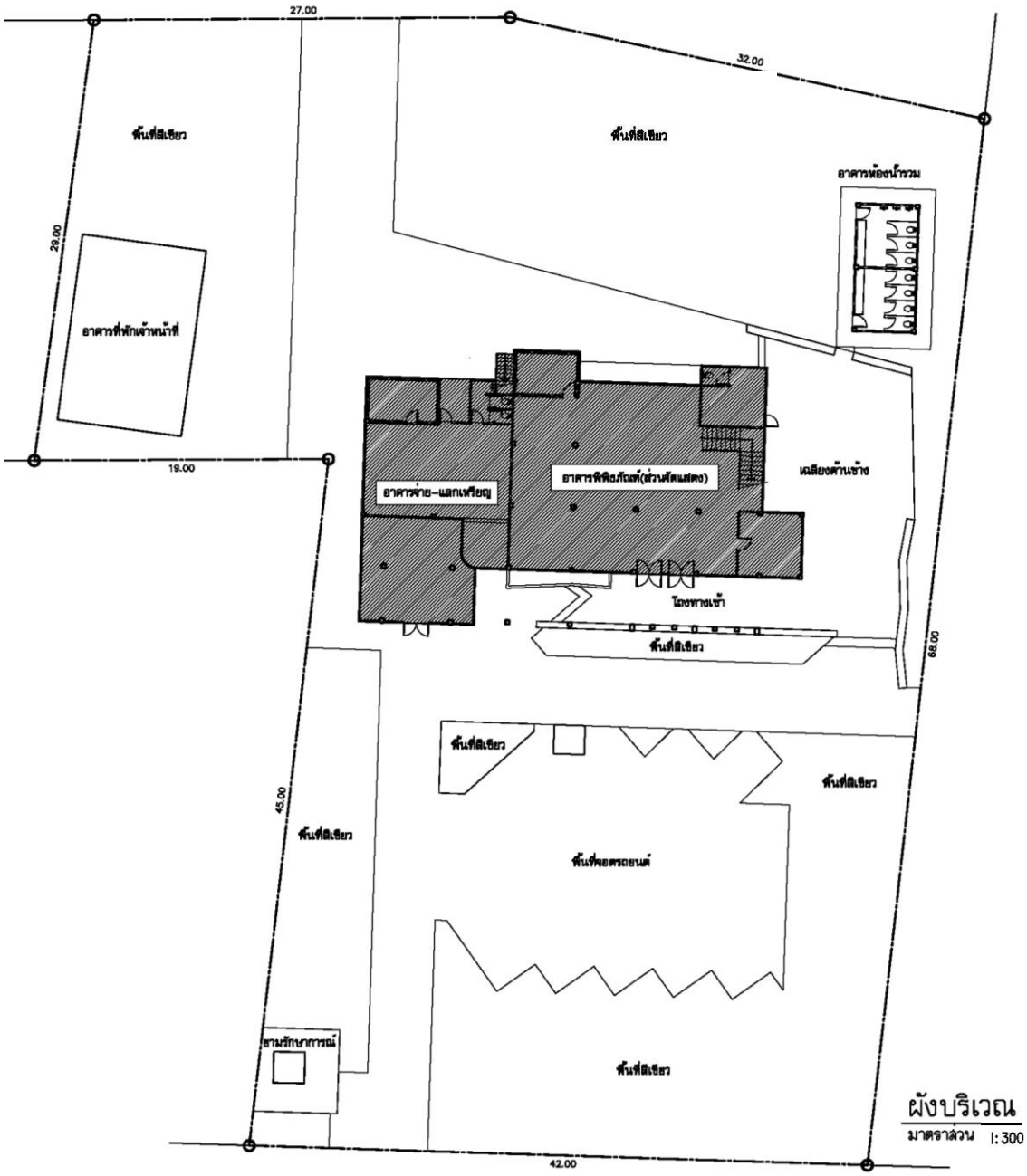

ภาพลายเส้น 4.1 ผังบริเวณแสดงตำแหน่งที่ตั้งสิ่งปลูกสร้าง การแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณ

ภาพที่ 4.8 ประตูรั้วตรงกับช่องทางเข้าสู่ภายในบริเวณ

ภาพที่ 4.9 ถัดจากประตูรั้วทางเข้า
(ภาพซ้าย) ป้อมตำรวจ ยามรักษาการณ์
(ภาพขวา) พื้นที่สีเขียว สวนหย่อมหลังรั้วด้านหน้า

ภาพที่ 4.10 ลานจอดรถอยู่ถัดจากสวนหย่อมที่เป็นพื้นที่สีเขียวหลังรั้ว

ภาพที่ 4.11 อาคาร 2 ชั้น คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง เป็นอาคารจัดแสดงในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.12 ที่จอดรถจักรยานยนต์ ชิดผนังช่องทางข้างซ้ายของอาคาร
เป็นช่องทางเดินสู่บริเวณด้านหลังอาคาร สุดปลายทางเป็นประตูที่เชื่อมกับทางสาธารณะ
ด้านซ้ายเป็นอาคาร 3 ชั้น บ้านพักเจ้าหน้าที่ศาลาธนารักษ์ ด้านขวาเป็นสวนหย่อม

ภาพที่ 4.13 พื้นที่ด้านหลังอาคาร เป็นสวนหย่อม และอาคารห้องน้ำ

ภาพที่ 4.14 ผนังด้านขวาของอาคารติดลานโล่ง เป็นทางเดินไปอาคารห้องน้ำ

ภาพที่ 4.15 ด้านหลังของอาคารจัดแสดง

ภาพที่ 4.16 ภาพสามมิติแสดงภาพรวมของอาคารจัดแสดงทั้งหลัง

ลัยเชียงใหม่
iang Mai University
s reserved

ภาพที่ 4.17 (ภาพซ้าย) ภาพสามมิติแสดงภาพรวมของอาคารจัดแสดงด้านข้างและด้านหลัง (ภาพขวา) ภาพสามมิติแสดงรายละเอียดลวดลายเหล็กดัด ส่วนประกอบอาคาร

2) อาคารและแผนผังของอาคารพิพิธภัณฑ์

ลักษณะอาคารเป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เมืองเชียงใหม่ในยุค พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา รูปแบบสถาปัตยกรรมอิทธิพลตะวันตกที่มีความโดดเด่น เป็นอาคารสองชั้น โดยพื้นที่ชั้นบนกว้างเพียงครึ่งของพื้นที่ชั้นล่าง จึงเกิดพื้นที่โถงชั้นล่างภายในตัวอาคารที่มีเพดานสูง ให้ความรู้สึกโอ่โถงโปร่ง โล่งตัวอาคารเป็นเรือนปูน พื้นไม้สักทั้ง 2 ชั้น ส่วนประกอบหลักของอาคาร คือ เหล็ก และกระจก ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของรูปแบบอาคารในยุคนั้น

คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตั้งอยู่บริเวณสำคัญใจกลางเมือง ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งของคุ้มเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ และเจ้าชั้นรองต่างๆ มีรูปแบบอาคารโดดเด่นแปลกตา ลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมล้านนาช่วงสมัย พ.ศ. 2490 อาคารแบบประยุกต์ สร้างด้วยคอนกรีต พื้นไม้สักทั้ง 2 ชั้น ส่วนประกอบตกแต่งใช้เหล็กและกระจกเป็นวัสดุหลัก แบบสมัยนิยมในยุคนั้น

ภาพที่ 4.18 อาคาร 2 ชั้น กลางบริเวณใช้เป็นอาคารจัดแสดงในปัจจุบัน

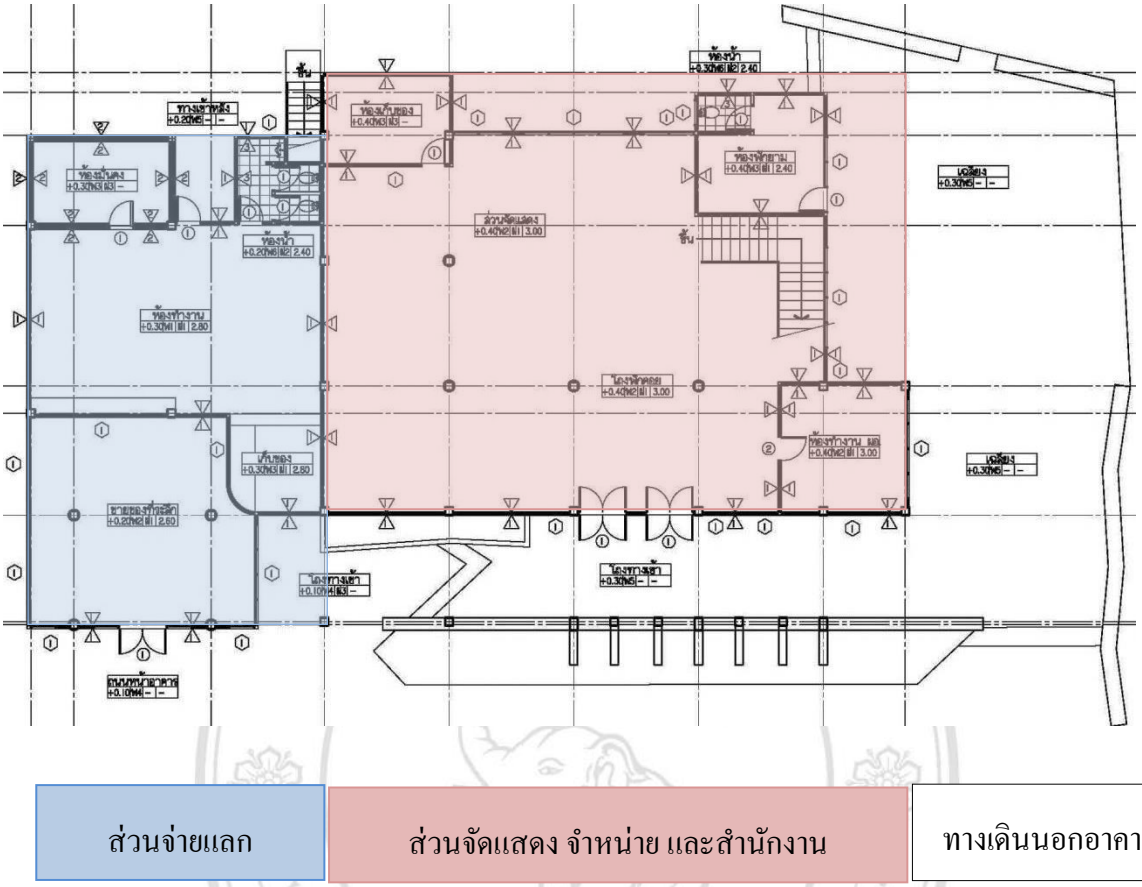

ภาพลายเส้น 4.2 แผนผังแสดงการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

4.2.2 การศึกษาการจัดแสดง (Exhibition) ของพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่เป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนามโดยการสำรวจและสังเกตการณ์ทางกายภาพและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) จากเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 เชียงใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1ทั้งที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาการจัดแสดง (Exhibition) ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบการจัดแสดง ตลอดจนสภาพปัญหาของการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 แล้วนำข้อมูลมาจัดระเบียบวิเคราะห์และนำเสนอดังรายละเอียดของผลการศึกษาต่อไปนี้

1) การจัดแสดงนิทรรศการถาวร

ก. หัวข้อเรื่องการจัดแสดง (Exhibition Title)

ศาลาธนารักษ์ 1 จัดแสดงนิทรรศการถาวร ในหัวข้อเรื่อง **ทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน** นำเสนอข้อมูล เนื้อหา ด้วยบอร์ด แผ่นป้ายคำบรรยาย พร้อมจัดแสดงวัตถุจริงบางหมวด เป็นตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ประกอบ โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อย 4 หัวข้อ คือ เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ วิวัฒนาการเงินตราไทย และเงินตราล้านนา

ข. วัตถุประสงค์และขอบเขตการจัดแสดง

ทรัพย์สินที่กรมธนารักษ์นำมาจัดแสดง ณ ศาลาธนารักษ์ 1 เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวเนื่องในพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ที่อยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดแสดงเครื่องราชอิสริยยศและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนี้

1. ให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็นว่า พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ แก่ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต และจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

2. ให้ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ต้องรักษาเกียรติอันสูงยิ่งนี้ไว้ ให้สมกับที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระเจ้าแผ่นดิน

ส่วนการใช้ศาลาธนารักษ์ 1 เป็นสถานที่จัดแสดงเหรียญกษาปณ์และเงินตราไทยในยุคต่างๆ ตั้งแต่สมัยอาณาจักรฟูนันจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะเงินตราล้านนา มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อประโยชน์ในการศึกษา หาความรู้ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเงินตราแต่ละยุคสมัยได้อย่างสมบูรณ์ ก่อให้เกิดความภูมิใจและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกที่สำคัญและทรงคุณค่าของชาติ และพร้อมที่จะช่วยกันรักษาและสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

2. เพื่อให้ชาวต่างชาติได้ประจักษ์ถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย ซึ่งแสดงถึงความเป็นชาติเอกราชที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3. เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเหรียญกษาปณ์และเงินตราไทยแก่ผู้สนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

4. เพื่อให้เรื่องเงินตราล้านนา สัมพันธ์กับพื้นที่ที่ใช้จัดแสดง

ค. แนวทางของเรื่องและบทนิทรรศการ (Manuscript and Editing)

เล่าเรื่องแบบลำดับเหตุการณ์ตามยุคสมัย โดยเริ่มตั้งแต่การใช้เครื่องราชอิสริยยศในอดีต จนกระทั่งปรับใช้เครื่องราชอิสริยาภรณ์ในปัจจุบัน โดยเน้นบทนิทรรศการให้สัมพันธ์กับพื้นที่ด้วยเรื่อง การใช้เครื่องยศของเจ้าล้านนา ถัดจากนั้น เป็นการจัดนิทรรศการ เรื่อง วิวัฒนาการเงินตราไทย ยังคงเล่าเรื่องแบบลำดับเหตุการณ์ตามยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่สมัยอาณาจักรฟูนันจนถึงปัจจุบันที่มีการใช้เหรียญกษาปณ์ ซึ่งได้จัดแสดงเหรียญกษาปณ์หลายชนิดที่กรมธนารักษ์เคยผลิตขึ้น ส่วนการจัดแสดงเรื่องเงินตราล้านนานั้น ได้จัดแสดงแบบยกตัวอย่างเงินตราล้านนาแต่ละชนิดด้วยการแสดงข้อมูล ภาพ และจัดแสดงวัตถุจริงภายในตู้จัดแสดง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ง. การออกแบบการจัดแสดง

ภายห้องจัดแสดง ได้ออกแบบไว้ให้แสดงความเป็นล้านนาด้วยการตกแต่งภายในให้เป็นไม้ทั้งหมด ตั้งแต่กรอบแผ่นป้ายข้อมูล ตู้จัดแสดง ส่วนเชื่อมต่อ และผนัง และเชื่อมโยงข้อมูลนิทรรศการให้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่จัดแสดง เช่น เครื่องยศของเจ้าล้านนา ภาพถ่ายเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นต้น

จ. สื่อความรู้ในการจัดแสดง

สื่อที่ใช้ในการจัดแสดงเป็นแผ่นป้ายคำบรรยายพร้อมภาพประกอบ ติดตั้งไว้ถาวรบนผนังห้องจัดแสดง มีการวางตู้จัดแสดงไว้ในบริเวณเดียวกับแผ่นป้าย โดยจัดแสดงวัตถุจริง พร้อมแผ่นป้ายชื่อวัตถุประกอบ เพื่อสื่อให้ผู้เข้าชมเข้าใจข้อมูลที่นำได้มากขึ้น

2) การจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียน

ศาลาธนารักษ์ 1 มีการเปลี่ยนเรื่องจัดนิทรรศการหมุนเวียนทุกๆ 4 เดือน ดังนั้นในรอบ 1 ปี จะมีนิทรรศการหมุนเวียน 3 เรื่อง เป็นการจัดนิทรรศการเพื่อเสริมเติมจากเรื่องราวที่จัดนิทรรศการถาวรไว้ ซึ่งโดยมากจะจัดเรื่องเกี่ยวกับเหรียญที่กรมธนารักษ์ผลิตขึ้น เนื่องจากเป็นทรัพย์สินที่มีสำรองจัดแสดงอยู่หลายวาระ ต้องการหมุนเวียนออกมาจัดแสดงให้ชม อีกทั้งยังเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของประชาชนทั่วไป เพราะ มีความสัมพันธ์กับคนในยุคปัจจุบันเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ยังมีการเปลี่ยนแปลง ผลิตขึ้นใหม่เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา จึงสามารถดึงดูดใจให้ผู้เข้าชมที่เคยชมนิทรรศการถาวรแล้วมาชมได้อีก

รูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียน คล้ายกับการจัดนิทรรศการถาวร เนื่องจาก มีการออกแบบตกแต่งภายในไว้เช่นเดียวกัน คือ มีกรอบไม้สำหรับติดแผ่นป้ายคำบรรยายและมีตู้จัดแสดงวัตถุจริงประกอบ โดยจัดสถานที่ไว้เป็นสัดส่วน คือ ระเบียงชั้นบน หน้าห้องจัดแสดงนิทรรศการถาวร และได้แบ่งใช้พื้นที่โถงชั้นล่างจัดเป็นกิจกรรมที่สื่อถึงนิทรรศการชั้นบน เพื่อดึงดูดให้ผู้สนใจขึ้นชมวัตถุจัดแสดงจริงชั้นบน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3) การจัดแสดง (Exhibition) ภายในอาคารจัดแสดง

การจัดแสดงภายในศาลาธนารักษ์ 1 ปัจจุบันมีการจัดแสดง 3 ส่วน คือ

3.1) ส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร ใช้ห้องจัดแสดงชั้นบน จัดแสดง เรื่อง เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ วิวัฒนาการเงินตราไทย และเงินตราล้านนา จัดแสดงด้วยวัตถุจริงภายในตู้จัดแสดง มีป้ายคำบรรยายให้ข้อมูลพร้อมภาพประกอบ

ภาพที่ 4.19 ส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวรชั้นบนของอาคารจัดแสดง

3.2) ส่วนจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ ใช้พื้นที่ระเบียงชั้นบนหน้าทางเข้าห้องจัดแสดงนิทรรศการถาวร จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเหรียญวาระต่างๆ ที่มีการจัดเก็บสำรองไว้ในคลัง เพื่อนำมาจัดแสดงในโอกาสต่างๆ และบริเวณโถงชั้นล่าง จัดแสดงเหรียญวาระต่างๆ ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เข้าชมเกิดความสนใจ อยากซื้อผลิตภัณฑ์เหรียญที่มีจำหน่าย ซึ่งได้จัดส่วนจำหน่ายผลิตภัณฑ์เหรียญไว้บริเวณพื้นที่โถงชั้นล่างเช่นเดียวกัน มีการแบ่งส่วนพื้นที่โถงชั้นล่างให้เป็นส่วนกิจกรรมร่วมกับนิทรรศการพิเศษ ส่วนบริการความรู้ โดยมีหนังสือ เอกสารให้สืบค้นข้อมูลได้ อีกทั้งได้ใช้พื้นที่โถงชั้นล่างเป็นส่วนสำนักงานของเจ้าหน้าที่ศาลาธนารักษ์ด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 4.20 ส่วนจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ ระเบียงชั้นบนหน้าทางเข้าส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร

ภาพที่ 4.21 ส่วนจัดแสดงนิทรรศการพิเศษโถงชั้นล่าง ซึ่งจัดไว้เป็นส่วนบริการความรู้ด้วย

ภาพที่ 4.22 ส่วนจัดแสดงนิทรรศการพิเศษโถงชั้นล่าง จัดแสดงประวัติความเป็นมาร่วมด้วย

ภาพที่ 4.23 การแบ่งส่วนใช้สอยพื้นที่โถงชั้นล่าง และส่วนจำหน่ายผลิตภัณฑ์เหรียญ

ภาพที่ 4.24 พื้นที่โถงชั้นล่างจัดเป็นส่วนกิจกรรมประกอบนิทรรศการใช้ฉากกั้นส่วนสำนักงาน

3.3) ห้องจ่ายแลกเหรียญในปัจจุบัน มีการจัดวางบอร์ดนิทรรศการที่ใช้นำออกจัดนิทรรศการนอกสถานที่ในโอกาสต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาความว่างของพื้นที่และสร้างบรรยากาศการจัดนิทรรศการให้ความรู้เบื้องต้นกับผู้เข้าชม

ภาพที่ 4.25 บรรยากาศห้องจ่ายแลกเหรียญในปัจจุบัน

4) รูปแบบการจัดแสดง (Exhibition) ภายในอาคารจัดแสดง

ก. ระบบแสงสว่าง

ระบบแสงสว่างภายในอาคารจัดแสดง มีการใช้แสงธรรมชาติในส่วนโถงชั้นล่าง จากผนังด้านหลังที่เป็นช่องกระจกขนาดใหญ่ ช่วยส่องแสงสว่างสู่ภายในโถงอาคารชั้นล่าง มีการเพิ่มแสงสว่างด้วยหลอดฟลูออเรสเซนต์ ให้แสงสีขาว เฉพาะส่วนพื้นที่ที่เป็นสำนักงาน ในส่วนจัดแสดงที่มีการจัดแสดงป้ายบอร์ดคำบรรยาย และจัดแสดงวัตถุจริง ให้แสงสีเหลืองอุ่นด้วยหลอดไฟฮาโลเจน จากด้านบนเหนือแผ่นป้ายและด้านบนตู้จัดแสดง ส่วนบนเพดานของอาคารทั้ง 2 ชั้นได้เปลี่ยนจากหลอดฮาโลเจนที่มีอายุการใช้งานสั้นเป็นหลอดตะเกียบประหยัดไฟ ชนิดวอร์มไวท์ ให้แสงสีเหลือง

ภาพที่ 4.26 การใช้แสงสว่างภายในอาคารจัดแสดง

ข. การจัดแสดง (Exhibition)

ศาลาธนารักษ์มีการจัดแสดงนิทรรศการ ให้ความรู้เรื่องทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน คือ เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราไทย โดยมีการเพิ่มส่วนเฉพาะเงินตราล้านนาเพื่อสร้างความสัมพันธ์เรื่องราวกับการจัดแสดงในส่วนภูมิภาค

- การแบ่งประเภทและการแบ่งหมวดหมู่ในการจัดแสดง

ภาพที่ 4.27 ห้องเครื่องราชอิสริยยศ ส่วนแรกของส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร

ภาพที่ 4.28 ห้องเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ส่วนที่ 2 ของส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร

ภาพที่ 4.29 ห้องวิวัฒนาการเงินตราไทย ส่วนที่ 3 ของส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร

แบ่งการจัดแสดงเป็นยุคสมัย เริ่มตั้งแต่สมัยอาณาจักรฟูนัน ทวารวดี ศรีวิชัย จนกระทั่งปัจจุบัน

ภาพที่ 4.30 ห้องเงินตราล้านนา ส่วนสุดท้ายของส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร

- เส้นทางการเดินชมในพิพิธภัณฑ์

ชั้นล่าง เมื่อเข้าสู่อาคารจัดแสดง ด้านซ้ายจะเป็นส่วนนั่งพักคอย บริการเอกสารข้อมูลความรู้ หน้าป้ายนิทรรศการพิเศษ จัดแสดงเหรียญที่ได้ผลิตในวาระสำคัญต่างๆ และประวัติความเป็นมาของศาลาธนารักษ์ 1 เมื่อเดินชมครบรอบ จะมาสู่มุมกิจกรรมประกอบนิทรรศการ และต่อเนื่องถึงบันไดทางขึ้นชั้นบน ส่วนด้านขวาของประตูทางเข้าจะพบกับโต๊ะทำงานอำนวยการ ติดต่อสอบถาม รับส่งเอกสาร พร้อมต่อเนื่องด้วยส่วนจัดจำหน่ายของที่ระลึกเป็นผลิตภัณฑ์เหรียญกษาปณ์และเหรียญที่ระลึกในวาระต่างๆ รวมทั้งหนังสือเกี่ยวกับวิวัฒนาการเงินตราไทย และทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน ยาวตลอดถึงบันไดทางขึ้นชั้นบน

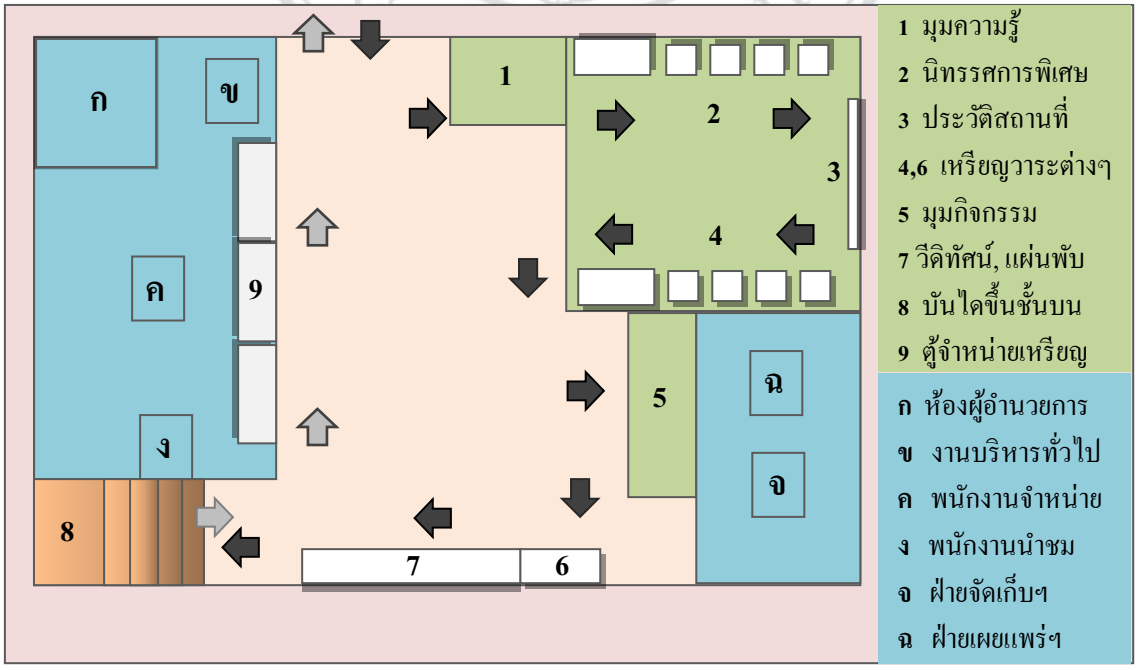

ภาพลายเส้น 4.3 เส้นทางการเดินชมชั้นล่าง

ชั้นพักขั้นบันไดทางขึ้น มีการจัดวางป้ายเชิญชวนชมนิทรรศการพิเศษ เมื่อถึงชั้นบนจะพบโต๊ะหมู่บูชาตั้งพระพุทธรูป และเป็นทางเดินสู่ห้องจัดแสดงนิทรรศการถาวรเป็นระเบียงยาวไปด้านขวา จัดแสดงภาพเจ้านายฝ่ายเหนือตลอดเส้นทาง สุดทางระเบียงหน้าประตูทางเข้าเป็นส่วนจัดนิทรรศการพิเศษ ซึ่งจะเปลี่ยนเรื่องจัดแสดงไปตามวาระโอกาสต่างๆ เมื่อผ่านประตูเข้าส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร เป็นส่วนจัดแสดงเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ วิวัฒนาการเงินตราไทย และส่วนจัดแสดงเงินตราล้านนา ซึ่งมีการจัดเรียงเรื่องราวเป็นลำดับตามยุคสมัย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยกเว้นส่วนเงินตราล้านนา ที่จัดขึ้นเป็นส่วนพิเศษให้เรื่องราวนิทรรศการมีความสัมพันธ์กับพื้นที่

สำหรับการออกแบบวางผังเส้นทางการเดินเช่นนี้ แต่เดิมจบการจัดแสดงที่ห้องเงินตราล้านนาแล้วเดินออกลงบันไดเดิมที่เดินขึ้นมา แต่มีการปรับเปลี่ยนเส้นทางการเดินชมในอดีตเพื่อความสะดวกในการรักษาความปลอดภัย จึงปิดประตูทางออกที่ห้องเงินตราล้านนา เมื่อเดินชมครบแล้ว ผู้เข้าชมจะต้องเดินย้อนกลับเพื่อออกประตูทางเข้า และย้อนกลับตามระเบียงทางเดิม

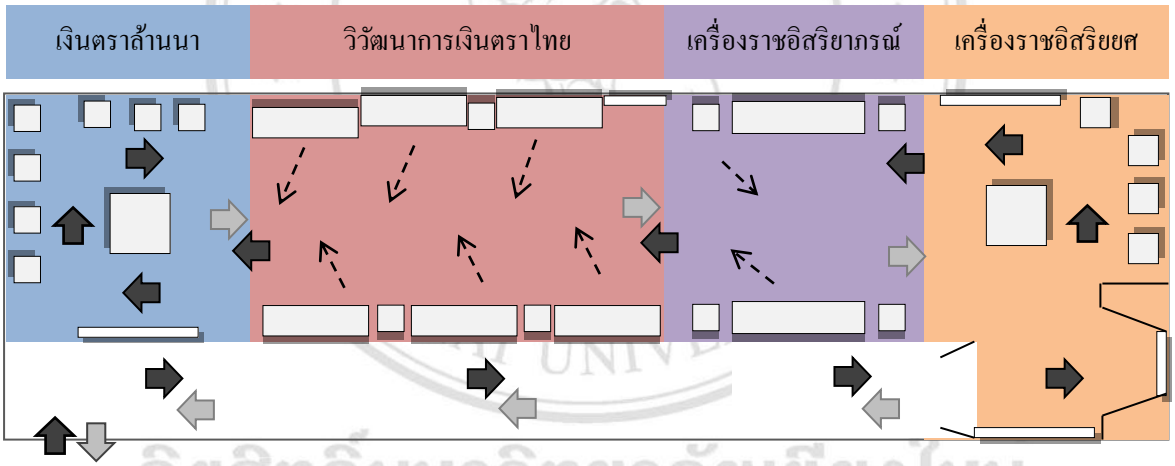

ภาพลายเส้น 4.4 เส้นทางการเดินชมชั้นบน

- สภาพการจัดแสดงวัตถุ

จัดแสดงด้วยวัตถุจริงภายในตู้จัดแสดง มีป้ายบรรยายคำบรรยายวัตถุ และป้ายแสดงข้อมูลพร้อมภาพประกอบ ทั้งภายในตู้จัดแสดงและนอกตู้จัดแสดง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 4.31 เครื่องราชอิสริยยศ จัดแสดงด้วยวัตถุจริง 2 ชุด ภายในตู้จัดแสดง

ภาพที่ 4.32 ห้องเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จัดแสดงเครื่องราชอิสริยาภรณ์ 2 หมวด

A l l r i g h t s r e s e r v e d

ภาพที่ 4.33 เงินตราไทย จัดแสดงวัตถุจริงพร้อมคำบรรยายวัตถุภายในตู้จัดแสดง

All rights reserved

ภาพที่ 4.34 เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกวาระต่างๆ จัดแสดงวัตถุจริงพร้อมตกแต่งภายในตู้จัดแสดง

- คำบรรยายประกอบการจัดแสดง

มีการแสดงป้ายคำบรรยายพร้อมภาพประกอบ เพื่อให้รายละเอียด ข้อมูล ความรู้จากนิทรรศการ ทั้งบนผนังห้อง ข้างนอกและข้างในตู้จัดแสดง ส่วนป้ายคำบรรยายวัตถุจะจัดไว้ใกล้วัตถุ ภายในตู้จัดแสดง และจะแสดงที่มาของวัตถุในกรณีที่ได้รับบริจาคหรือให้ยืมจัดแสดงจากเอกชน แต่วัตถุที่เป็นทรัพย์สินจากคลังของสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดินเอง จะไม่มีการแสดงที่มาไว้ด้วย

ภาพที่ 4.35 ป้ายคำบรรยายพร้อมภาพประกอบในห้องจัดแสดง ภายในอาคารจัดแสดง

ภาพที่ 4.36 ป้ายคำบรรยายวัตถุภายในและภายนอกตู้จัดแสดง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.2.3 วิเคราะห์การจัดแสดง (Exhibition) ของพิพิธภัณฑ์

ก. หัวข้อเรื่องการจัดแสดง (Exhibition Title)

หัวข้อเรื่องที่จัดแสดงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นจุดเด่นในด้านการหาชมยาก เนื่องจากเป็นการจัดแสดงทรัพย์สินที่เกี่ยวเนื่องในพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ จากท้องพระคลังหลวง สมบัติล้ำค่าที่อยู่ในความดูแลของสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน กรมธนารักษ์ ให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าชม

ข. วัตถุประสงค์และขอบเขตการจัดแสดง

จากการศึกษาวัตถุประสงค์และขอบเขตการจัดแสดง พบว่า ได้มีการกำหนดแยกไว้เป็น 2 ส่วน คือ เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และส่วนเหรียญกษาปณ์และเงินตราไทย จึงทำให้เรื่องกว้างเกินไป ไม่ได้เน้นความสำคัญเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดแสดง อาจเป็นเพราะมีการปรับย่อส่วนเรื่องราวลงให้เหมาะกับขนาดของพื้นที่จัดแสดง

ค. แนวทางของเรื่องและบทนิทรรศการ (Manuscript and Editing)

ใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบลำดับเหตุการณ์ตามยุคสมัย สามารถสื่อสารองค์ความรู้ให้ผู้ชมเข้าใจได้โดยง่าย เพียงแต่ ยังไม่มีการวางบทนิทรรศการให้มีความเชื่อมโยงระหว่างเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องอิสริยาภรณ์ กับเหรียญกษาปณ์ และเงินตราไทย ผู้เข้าชมไม่อาจเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของเรื่องราวที่นำเสนอ

ง. การออกแบบการจัดแสดง

ภายห้องจัดแสดงมีการออกแบบตกแต่งภายในไว้สวยงาม เรียบหรู พยายามสื่อถึงความเป็นล้านนาด้วยอุปกรณ์ทั้งหมดที่ออกแบบให้มีรูปแบบเป็นไม้สัก หรือสีไม้สัก โดยมีการควบคุมการให้แสงเป็นโทนสีเหลือง สร้างบรรยากาศอบอุ่น หรูหรา แต่เป็นปัญหาในการอ่านข้อมูลสำหรับผู้เข้าชมที่ต้องการรายละเอียดมาก ต้องการอ่าน หรือดูลวดลายบนเหรียญ สามารถมองเห็นได้ไม่ชัดเจน เนื่องจาก มีแสงสว่างภายในห้องไม่เพียงพอ

จ. สื่อความรู้ในการจัดแสดง

มีการจัดทำสื่อความรู้ที่เข้าใจง่าย ชัดเจน คือ มีภาพประกอบในแผ่นป้ายคำบรรยาย พร้อมทั้งมีการวางตู้จัดแสดงไว้ในบริเวณเดียวกับแผ่นป้าย โดยจัดแสดงวัตถุจริง พร้อมแผ่นป้ายชื่อวัตถุประกอบ ผู้เข้าชมสามารถเข้าใจองค์ความรู้ที่ต้องการนำเสนอได้โดยง่าย แต่ป้ายข้อมูลจัดแสดงที่ติดตั้งไว้ถาวรมีเพียงภาษาไทย ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนมากเป็นชาวต่างชาติ จึงมีการทำป้ายข้อมูลภาษาอังกฤษมาติดตั้งเสริม ทำให้ดูไม่สวยงาม ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ช. สรุปความสำเร็จและปัญหาของการจัดแสดง

ผลการศึกษาการจัดแสดงภายในศาลาธนารักษ์ 1พบว่า มีการจัดแสดง 3 ส่วน คือ ส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร เรื่อง เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ วิวัฒนาการเงินตราไทยและเงินตราล้านนา ส่วนจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ ส่วนสุดท้าย คือ บริเวณห้องจ่ายแลกเหรียญในปัจจุบัน มีการจัดวางบอร์ดนิทรรศการที่ใช้นำออกจัดนิทรรศการนอกสถานที่ในโอกาสต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาความว่างของพื้นที่ และสร้างบรรยากาศการจัดนิทรรศการให้ความรู้เบื้องต้นกับผู้เข้าชม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ซึ่งผลการสำรวจภาคสนาม สังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ครั้งนี้ สรุปได้ว่า ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนผู้เข้าชมไม่มากนัก เนื่องจากประชาชนและนักท่องเที่ยวไม่ค่อยรู้จัก ทั้งที่การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์มีส่วนดีหลายประการ

ข้อดีของการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 คือ สถานที่ตั้งอยู่ในชุมชนกลางเวียงซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของเมืองเชียงใหม่ หัวข้อเรื่องและวัตถุจัดแสดงมีคุณค่าเป็นเอกลักษณ์ หาชมยาก มีการออกแบบตกแต่งสถานที่ และรูปแบบการจัดแสดงไว้งดงามเป็นระเบียบ ห้องจัดแสดงสะอาด เรียบร้อย อากาศเย็นสบาย ให้ความรู้สึกสะดวก สบาย และปลอดภัยในขณะที่เดินเที่ยวชม รวมไปถึงสื่อความรู้ในการจัดแสดงที่อ่านเข้าใจง่าย สื่อสารชัดเจน สามารถเดินชม ศึกษาข้อมูลได้ด้วยตนเอง หรือหากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ทางพิพิธภัณฑ์ก็มีเจ้าหน้าที่นำชมคอยพาชม พร้อมให้คำอธิบายประกอบทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

ส่วนสภาพปัญหาด้านการจัดแสดงนั้น จากการศึกษาพบว่าห้องจัดแสดงชั้นบนมีขนาดเล็ก ไม่กว้างขวางเพียงพอที่จะรับผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะที่มีจำนวนมากได้ ไม่มีห้องบรรยายรวมหรือชมวีดิทัศน์ให้ข้อมูลก่อนชมการจัดแสดง มีเพียงพื้นที่โล่งกว้างบริเวณโถงชั้นล่างที่ใช้นั่งชมวีดิทัศน์หรือรับฟังกันบรรยายรวมเมื่อเข้าชมเป็นหมู่คณะ ซึ่งที่ผ่านมาใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมนี้เฉพาะเมื่อกลุ่มผู้เข้าชมเป็นคณะนักเรียนเท่านั้น

รูปแบบการจัดแสดงมีลักษณะเป็นทางการ บรรยากาศสงบนิ่ง เงียบ ยังไม่มีอุปกรณ์ทันสมัยที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เข้าชมที่จะสร้างกิจกรรมร่วมกับนิทรรศการเพื่อดึงดูดความสนใจ พื้นที่ใช้สอยภายในอาคารจัดแสดงมีส่วนสำนักงานปะปนอยู่ ผู้เข้าชมรู้สึกเหมือนเข้ามาเดินในสำนักงานต้องมาติดต่อราชการมากกว่าการเข้ามาเดินเล่นเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เส้นทางเดินชมนิทรรศการยังไม่ชัดเจน สร้างความสับสน ผู้ชมไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ในการวางเรื่องราวที่นำเสนอ โดยเฉพาะสื่อที่ต้องการให้ข้อมูลที่ยังใช้ป้ายบอร์ดบรรยายเป็นเนื้อหาตัวหนังสือ ไม่สามารถดึงความสนใจจากผู้เข้าชมโดยทั่วไปได้ ยังไม่มีสื่อที่เป็นอุปกรณ์ทันสมัย

บรรยากาศของสถานที่โดยรวมเหมือนบ้านพักอาศัยส่วนตัว หรือที่ทำการส่วนราชการที่มีความเป็นส่วนตัวสูง แม้ว่ามีการติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ที่รั้วด้านหน้าถนน และประตูรั้วเปิดอยู่แต่ผู้สัญจรไปมายังไม่กล้าเข้ามา เนื่องจาก ระบบรักษาความปลอดภัยที่มีทั้งตำรวจ 1 นาย และยามรักษาการณ์ 2 นาย อยู่ปฏิบัติงาน รวมทั้งการออกแบบจัดภูมิทัศน์โดยรอบที่ไม่มีบริเวณให้นั่งเล่น พักผ่อนหย่อนใจ แม้ว่า ในส่วนห้องจ่ายแลกเดิมซึ่งตรงกับประตูทางเข้าบริเวณ จะมีการทำป้าย และนำบอร์ดจัดแสดงไปติดตั้งให้เห็นข้อมูลโดยรวมของนิทรรศการที่จัดภายในอาคาร แต่บรรยากาศภายในห้อง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

โดยรวมก็ยังดูรกร้าง เนื่องจาก ยังไม่ได้รับการตกแต่งเพื่อให้เป็นส่วนต้อนรับอย่างเป็นทางการ จึงไม่สามารถดึงดูดความสนใจผู้สัญจรไปมาให้เข้ามาชม

เรื่องราวที่จัดแสดงเฉพาะเรื่อง ไม่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่หรือคนในท้องถิ่น และเรื่องราวยังไม่หลากหลายพอที่จะดึงดูดความสนใจให้เข้าชม แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนเรื่องราวจัดนิทรรศการพิเศษทุกๆ 3 – 4 เดือน แต่เรื่องราวที่นำเสนอก็ยังไม่หลากหลาย เพราะ เน้นการจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเหรียญวาระต่างๆ เพื่อนำเหรียญที่มีสำรองจัดเก็บอยู่มาจัดแสดง

4.2.4 การศึกษาการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

การบริหารจัดการศาลาธนารักษ์ 1 มีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) หน่วยงานที่รับผิดชอบ

พิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1เชียงใหม่ มีสถานะเป็นส่วนราชการสังกัดสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ซึ่งมีภารกิจหลักในการแสดงเผยแพร่ทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน ได้แก่ เครื่องราชอิสริยยศเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราไทย จำหน่ายเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกเหรียญที่ระลึกผลิตภัณฑ์ และหนังสือทางวิชาการเกี่ยวกับเหรียญเปิดให้บริการวันจันทร์ – วันศุกร์ เวลา 8.30 – 16.30 น. ปิดพักเที่ยง วันเสาร์ – วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เปิดให้เข้าชมโดยไม่คิดค่าบริการ

2) โครงสร้างของการบริหารจัดการและบุคลากร

ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ เป็นส่วนงานราชการ สังกัดสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง มีเจ้าหน้าที่จำนวนทั้งหมด 11 คน (ข้าราชการ 4 คน และลูกจ้าง 7 คน) แบ่งงานภายในเป็น 3 งาน ประกอบด้วย

2.1) ผู้บริหาร จำนวน 1 คน คือ
ผู้อำนวยการศาลาธนารักษ์ 1 (นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ)

2.2) ฝ่ายจัดเก็บและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จำนวน 2 คน คือ
นักวิชาการคลังชำนาญการ 1 คน และพนักงานจำหน่ายสินค้า 1 คน

2.3) ฝ่ายเผยแพร่และจัดแสดง จำนวน 2 คน คือ
ภัณฑารักษ์ชำนาญการ 1 คน และพนักงานนำชม 1 คน

2.4) งานบริหารทั่วไป จำนวน 6 คน คือ
เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน 1 คน พนักงานบริการ (ยามรักษาการณ์) จำนวน 4 คน และพนักงานขับรถยนต์ 1 คน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ฝ่ายงานข้างต้นแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกจากกันชัดเจน คือ ฝ่ายจัดเก็บและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รับผิดชอบงานด้านจำหน่าย บัญชี การเงิน เงินตราและสินค้าคงคลัง ส่วนงานพิพิธภัณฑ์อยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายเผยแพร่และจัดแสดง และงานบริหารทั่วไป คือ งานธุรการ ดูแลรับผิดชอบงานเอกสาร รักษาความปลอดภัย ดูแลงานทั่วไปของอาคารสถานที่

ภัณฑารักษ์เป็นผู้รับผิดชอบงานวิชาการ ค้นคว้าข้อมูล ออกแบบจัดนิทรรศการ ออกแบบจัดทำแผ่นพับ ใบงาน กิจกรรม และของที่ระลึก ทำทะเบียน จัดระบบการเก็บรักษา และหมุนเวียนวัตถุจัดแสดง ซึ่งมีเฉพาะเหรียญวาระต่างๆ ที่กรมธนารักษ์เคยผลิตขึ้น เป็นวัตถุสำรองจัดแสดงภายในห้องคลังเท่านั้น ส่วนทรัพย์สินอื่น ได้แก่ เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราโบราณ มีการจัดเก็บ ซ่อมแซม สงวนรักษาให้คงสภาพตามหลักการอนุรักษ์ ที่ห้องคลัง ณ สำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน ในบริเวณพระบรมมหาราชวัง เท่านั้น

พนักงานนำชม รับผิดชอบการต้อนรับผู้เข้าชมทุกคน บรรยายประกอบการชมนิทรรศการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เฉพาะกรณีมีผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะจึงจะเปิดวีดิทัศน์ บรรยายสรุปภาพรวม แจกแผ่นพับใบงาน มีกิจกรรมร่วมนิทรรศการ แจกรางวัล ของที่ระลึก เป็นการดึงดูดความสนใจให้ผู้มาใช้บริการสนใจสืบค้นหาข้อมูลจากการชมนิทรรศการ

ภาพที่ 4.37 บรรยากาศการต้อนรับนำชมคณะนักเรียน

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3) งบประมาณและรายได้

3.1) งบประมาณ ศาลาธนารักษ์ 1 ได้รับจัดสรรจากเงินทุนหมุนเวียนการแสดงเหรียญกษาปณ์และเงินตราไทย สำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนฯ ตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ คือ การดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ดูแล จัดเก็บ การจัดแสดงและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินอันมีค่าของแผ่นดิน การจำหน่ายและแลกเปลี่ยนเงินตราของรัฐบาลไทย และรัฐบาลต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมการสะสมเงินตรา

การดำเนินการเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การงบประมาณของเงินทุนหมุนเวียนการแสดงเหรียญกษาปณ์และเงินตราไทย รวมถึงการปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่น

3.2) ค่าใช้จ่าย ศาลาธนารักษ์ 1 ได้เบิกค่าใช้จ่ายจากเงินทุนหมุนเวียนฯ ทั้งสิ้นตามประมาณการค่าใช้จ่ายในแต่ละปีที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจากสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน แบ่งได้เป็น งบลงทุน ค่าสาธารณูปโภค ค่าตอบแทน ใช้สอย และวัสดุ

3.3) รายได้ ศาลาธนารักษ์ 1 ไม่มีรายได้อื่นนอกเหนือจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดินในแต่ละปี ส่วนรายได้จากกิจกรรมอื่นๆ ที่ศาลาธนารักษ์ 1 ดำเนินการในปี งบประมาณ พ.ศ. 2556 มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เหรียญ เป็นเงินประมาณ 2,500,000 บาท ซึ่งรายได้ทั้งหมดจากกิจกรรมต้องนำส่งเข้าเงินทุนหมุนเวียนการแสดงเหรียญกษาปณ์และเงินตราไทย โดยการบริหารจัดการของสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน

4) การดำเนินกิจกรรมอื่นๆ

4.1) การประชาสัมพันธ์

ดำเนินการประชาสัมพันธ์ภายในสถานที่ด้วยการทำป้ายเชิญชวนเข้าชมที่รั้วริมถนนผู้คนสัญจรไปมาสามารถเห็นได้ชัดเจน และการจัดทำสื่อออนไลน์บนหน้าเว็บไซต์ของกรมธนารักษ์ จัดทำโดยกรมธนารักษ์ที่เว็บไซต์ www.treasury.go.th เป็นหน้าเว็บไซต์ที่รวมข้อมูลงานทุกด้านของกรมธนารักษ์ ซึ่งเป็นหน้ารวมการเชื่อมโยงถึงหน้าเว็บไซต์ของหน่วยงานย่อยต่างๆ โดยเฉพาะที่เป็นข้อมูลเกี่ยวเนื่องกับศาลาธนารักษ์ 1 คือ http://emuseum.treasury.go.th หน้าเว็บไซต์แสดงเรื่องราวของทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน พิพิธภัณฑ์เสมือนจริงของศาลาเครื่องราชอิสริยยศเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์ ภายในบริเวณพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ และ http://ecatalog.treasury.go.th เว็บไซต์แสดงข้อมูลความรู้เรื่องเหรียญกษาปณ์ไทย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 4.38 หน้าเว็บไซต์กรมธนารักษ์

ที่มา : www.treasury.go.thเข้าถึงข้อมูลวันที่ 3 กรกฎาคม 2557

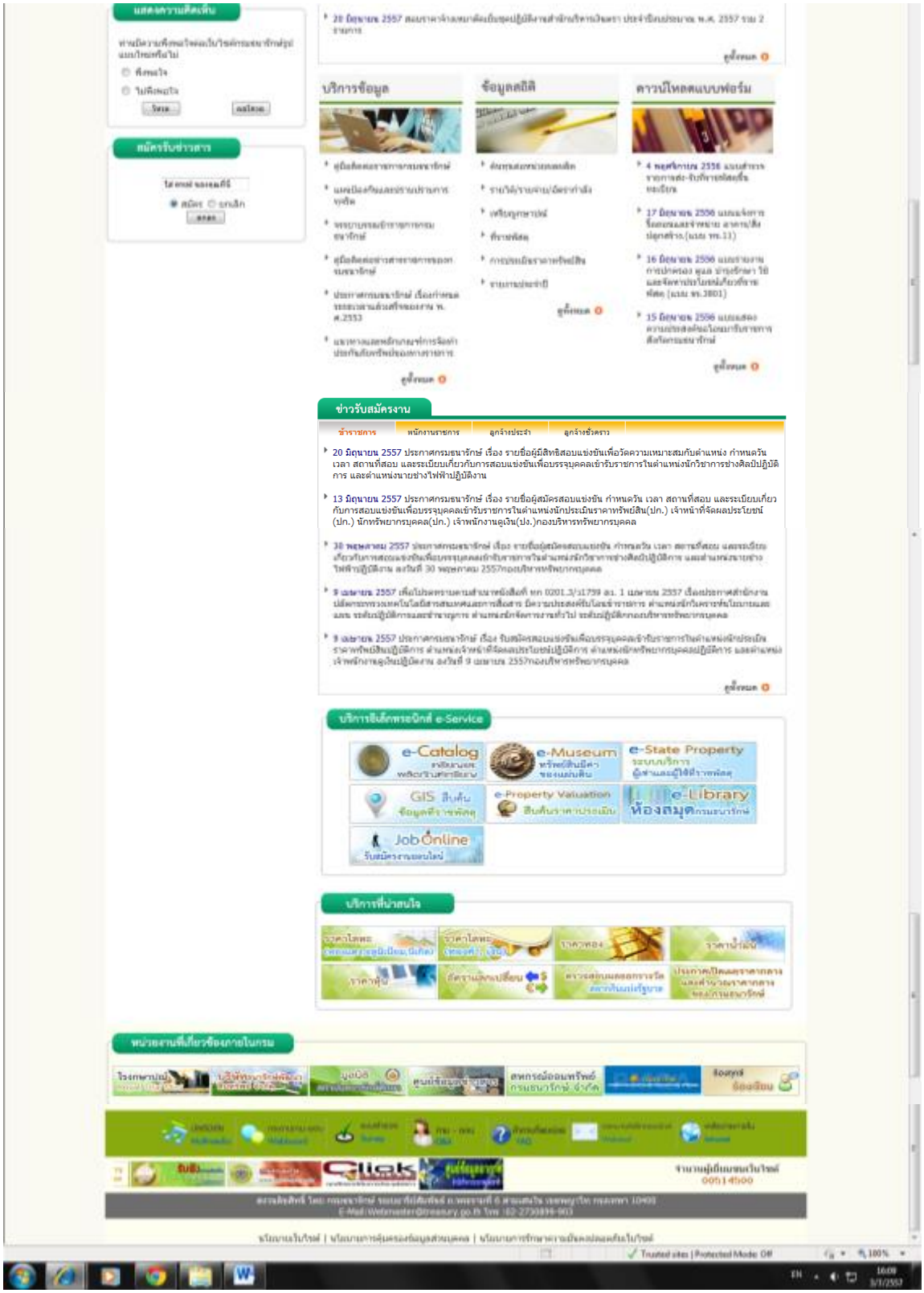

ภาพที่ 4.38 หน้าเว็บไซต์กรมธนารักษ์ (ต่อ)

ที่มา : www.treasury.go.thเข้าถึงข้อมูลวันที่ 3 กรกฎาคม 2557

ภาพที่ 4.39 หน้าเว็บไซต์ศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์

ที่มา : http://emuseum.treasury.go.th เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 กรกฎาคม 2557

ภาพที่ 4.40 หน้าเว็บไซต์เหรียญและผลิตภัณฑ์เหรียญ

ที่มา : http:// ecatalog.treasury.go.th เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 กรกฎาคม 2557

การดำเนินการจัดทำสื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์โดยศาลาธนารักษ์ 1 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการจัดทำเว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ในภาคเหนือ โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) เป็นหน้าเว็บไซต์แสดงข้อมูลของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่โดยเฉพาะ ทางหน้าเว็บไซต์ emuseum.in.th/treasury

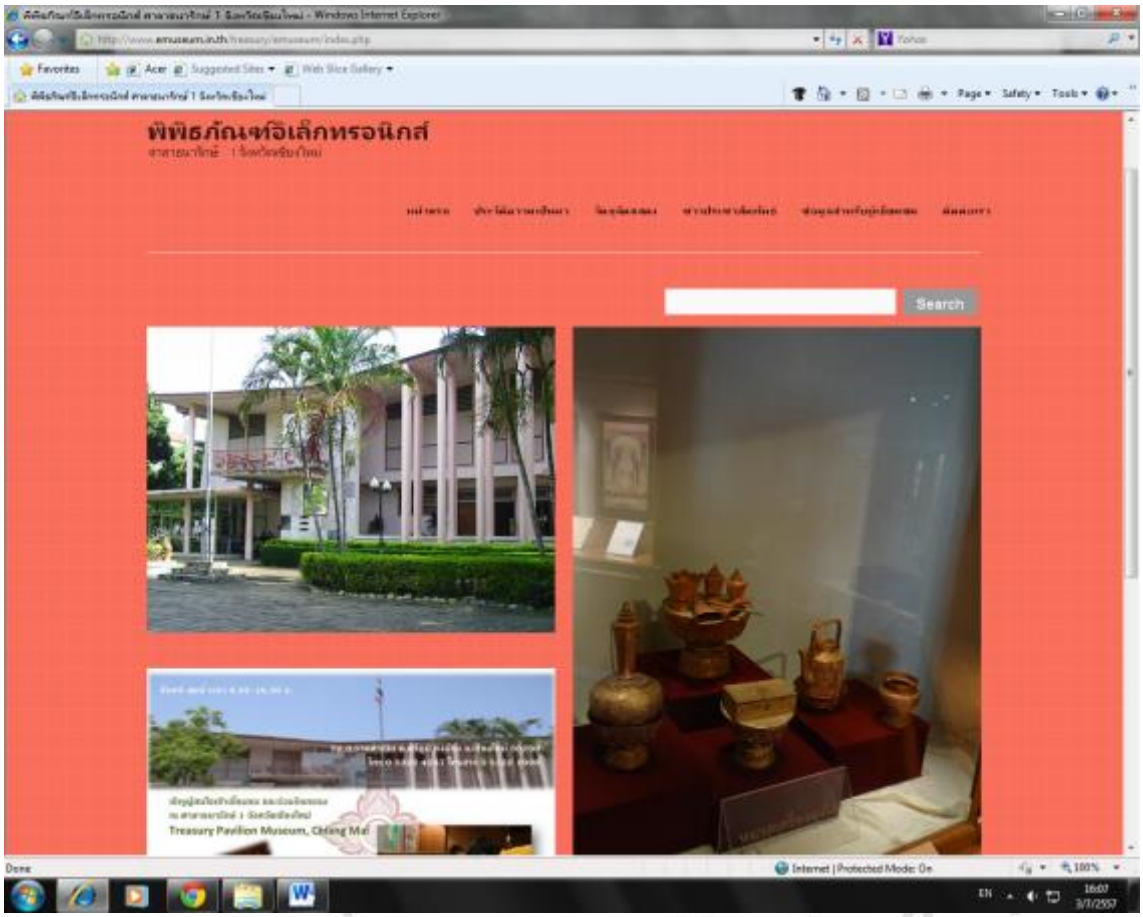

ภาพที่ 4.41 หน้าเว็บไซต์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : http://www.emuseum.in.th/treasury เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 กรกฎาคม 2557

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

นอกจากการจัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์แล้ว ยังรวมถึงการทำการประชาสัมพันธ์จากภายในสถานที่สู่ภายนอก ด้วยการทำหนังสือเชิญเข้าชมศาลาธนารักษ์ 1 ไปตามสถาบันการศึกษาเป็นประจำทุกปี

การจัดกิจกรรมการประชาสัมพันธ์นอกสถานที่ คือ ออกจัดนิทรรศการนอกสถานที่ร่วมกับหน่วยงานอื่น เช่น งานฤดูหนาวกาชาดจังหวัดเชียงใหม่ งานหัตถกรรมของขวัญของที่ระลึก รวมทั้ง การออกจัดนิทรรศการหมุนเวียนตามสถานศึกษา เพื่อประชาสัมพันธ์ศาลาธนารักษ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน

4.2) การจัดทำทะเบียนและการบำรุงรักษา

มีการจัดทำทะเบียนวัตถุจัดแสดงและสำรองจัดแสดงไว้ทุกชิ้น ในลักษณะบัญชีรายการทรัพย์สินทั้งหมด ส่วนการเก็บรักษาในห้องมั่นคงจะมีทรัพย์สินสำรองจัดแสดงเพียงประเภทเดียว คือ เหรียญกษาปณ์และเหรียญที่ระลึกวาระต่างๆ บรรจุกล่องพลาสติกพร้อมซองซิลิก้าเจลดูดความชื้น เก็บไว้ในตู้ลิ้นชักเหล็ก เพื่อรอนำหมุนเวียนออกจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ ส่วนทรัพย์สินประเภทอื่น ไม่มีการสำรองจัดแสดงในส่วนภูมิภาค

4.3) การรักษาความปลอดภัย

มีการติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัยไว้อย่างแน่นหนา ทั้งสัญญาณกันขโมย กล้องวงจรปิด และสัญญาณเซ็นเซอร์ดักจับความเคลื่อนไหว รวมทั้ง เจ้าหน้าที่เฉพาะด้านดูแลรักษาความปลอดภัยปฏิบัติงาน 24 ชั่วโมง จำนวน 3 คน คือ ยามรักษาการณ์ 2 คน และเจ้าหน้าที่ตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ 1 คน

4.2.5 วิเคราะห์การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาการบริหารจัดการศาลาธนารักษ์ 1พบว่า เป็นพิพิธภัณฑ์ของส่วนราชการสังกัดสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นจุดแข็งในการดำเนินงาน เนื่องจาก มีความมั่นคง สามารถกำหนดเป้าหมาย แผนยุทธศาสตร์แล้วดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

ลักษณะโครงสร้างของการบริหารจัดการและบุคลากร ได้กำหนดไว้ชัดเจน มีบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ ดูแลรับผิดชอบตามตำแหน่งครบถ้วน ถึงแม้ว่า จะประสบปัญหาบ้างในการทำงานจากการที่มีจำนวนบุคลากรประจำตำแหน่งน้อย แต่หากมีการจัดการให้เหมาะสมกับอัตรากำลังก็ยังสามารถขยาย หรือปรับเปลี่ยนเวลาในการให้บริการ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

ข้อได้เปรียบที่สุดในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ คือ เรื่องงบประมาณและรายได้ เนื่องจากเป็นหน่วยงานราชการ มีงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานด้านต่างๆ ให้ลุล่วง หากแต่ต้องปฏิบัติตามหลักการและขั้นตอนของทางราชการ ซึ่งมีระเบียบและข้อบังคับมาก จึงทำให้ขาดความคล่องตัวในการจัดการงานที่สร้างรายได้ หรือความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในทางธุรกิจ

ส่วนด้านการประชาสัมพันธ์นั้น พบว่าศาลาธนารักษ์ 1 มีการประชาสัมพันธ์ภายในสถานที่ด้วยการทำป้ายเชิญชวน และมีการจัดทำสื่อออนไลน์บนหน้าเว็บไซต์ ทั้งของกรมธนารักษ์ ของสำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน และของศาลาธนารักษ์ 1 เอง แสดงให้เห็นว่า มีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้ในวงกว้าง ซึ่งนอกจากการจัดทำเว็บไซต์เพื่อการประชาสัมพันธ์ในโลกยุคดิจิตอลแล้ว ศาลธนารักษ์ 1 ยังใช้การประชาสัมพันธ์ด้วยการออกจัด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

นิทรรศการนอกสถานที่ร่วมกับหน่วยงานอื่น รวมทั้ง การออกจัดนิทรรศการหมุนเวียนตามสถานศึกษาด้วย

ส่วนด้านการจัดระบบระเบียบเรื่องการรักษาความปลอดภัยนั้น มีการกำหนดหน้าที่ปฏิบัติงานกันอย่างเคร่งครัด รวมไปถึง มีการติดตั้งอุปกรณ์รักษาความปลอดภัยด้านต่างๆ ภายในอาคาร สถานที่เป็นอย่างดี ถือได้ว่า มีการจัดการด้านการรักษาความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพ มีการวางแผน กำหนดการไว้อย่างรอบคอบ ถี่ถ้วน

แต่ผลจากการศึกษาดังกล่าว นอกจาก พบส่วนดี ส่วนได้เปรียบ และจุดแข็งของการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 แล้ว ยังยังพบว่า กิจกรรมดำเนินงานยังไม่หลากหลาย ไม่สามารถขยายกลุ่มเป้าหมายให้ออกสู่วงกว้างได้ เนื่องจาก มีปัญหาจากข้อจำกัดหลายประการ คือ จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำแต่ละตำแหน่งมีน้อย แต่ละตำแหน่งมีงานตามภารกิจหลักมากอยู่แล้ว ต้องปฏิบัติงานที่รับผิดชอบให้เกิดประสิทธิภาพ หากมีการวางแผนงานเพิ่มเติมเข้าไปจากภารกิจเดิม ผลงานก็จะขาดประสิทธิภาพทั้งงานหลักและงานเสริม เช่น การจัดนิทรรศการนอกสถานที่ ส่งผลให้ขาดกำลังเจ้าหน้าที่ให้การต้อนรับนำชมให้กับผู้เข้าชมที่ศาลาธนารักษ์ 1 การทำหนังสือประชาสัมพันธ์เชิญสถาบันการศึกษามาเข้าชม เมื่อผู้ประสานงานมาติดต่อขอนำคณะนักเรียนเข้าชมเป็นจำนวนมาก ก็ไม่อาจรับนัดหมายได้ เนื่องจากสถานที่ไม่เพียงพอรองรับคณะผู้เข้าชมจำนวนมาก ได้ในคราวเดียวกัน หรือการปิดพักเที่ยงในวันทำการ เพราะ ไม่มีกำลังเจ้าหน้าที่ผลัดเปลี่ยนปฏิบัติงานแทนกันได้ เป็นต้น

อีกปัจจัยหนึ่ง คือ การวางระบบงาน เนื่องจาก การจัดหารายได้เป็นไปตามระเบียบทางราชการ จึงมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ไม่สามารถทำการจัดสรรที่ให้เอกชนเข้าไปดำเนินการทางธุรกิจ เปิดร้านขายกาแฟ จัดจำหน่ายสินค้าที่เชื่อมโยงกับความเป็นพื้นเมือง เป็นต้น การได้รับจัดสรรงบประมาณ และการเบิกค่าใช้จ่ายทั้งหมดจากทุนหมุนเวียนฯ ส่งผลให้การดำเนินงานขาดการแข่งขันทางการตลาด ต่างจากการบริหารธุรกิจของภาคเอกชน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ส่วนปัจจัยสุดท้าย เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างกิจกรรมประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 เป็นอย่างมาก คือ ระบบการรักษาความปลอดภัยที่มีระเบียบ และความเคร่งครัดสูง ทำให้บรรยากาศเคร่งขรึม ตึงเครียด ไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้สถานที่เป็นจุดนั่งพักสถานที่ที่ให้ความเพลิดเพลิน หรือรู้สึกพักผ่อนหย่อนใจ พื้นที่สีเขียวภายในบริเวณที่ควรจัดให้เป็นที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ กลับไม่มีการจัดที่นั่งพักไว้ ขาดกิจกรรมที่สร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้คนที่สัญจรไปมา เนื่องจาก ต้องการรักษาความปลอดภัยให้กับทรัพย์สินภายใน บริเวณมีรั้วรอบขอบชิด จึงมีลักษณะเป็นสถานที่ส่วนตัวมากกว่าสถานที่ท่องเที่ยว ทีมีความเป็นสาธารณะ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.3 สรุปความสำเร็จและปัญหาของการจัดแสดงและการบริหารจัดการของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

ผลการสำรวจภาคสนาม สังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ครั้งนี้ สรุปได้ว่า ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนผู้เข้าชมไม่มากนัก ทั้งที่มีทำเลสถานที่ตั้งอยู่ในชุมชนกลางเวียงซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากประชาชนและนักท่องเที่ยวไม่ค่อยรู้จัก โดยแบ่งความสำเร็จและปัญหาได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) ความสำเร็จและปัญหาของการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 (คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง) จังหวัดเชียงใหม่

การจัดแสดงภายในศาลาธนารักษ์ 1 ปัจจุบันมีการจัดแสดง 3 ส่วน คือส่วนจัดแสดงนิทรรศการถาวร เรื่อง เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ วิวัฒนาการเงินตราไทย และเงินตราล้านนา ส่วนจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ โดยมากจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเหรียญวาระต่างๆ ส่วนสุดท้าย คือ บริเวณห้องจ่ายแลกเหรียญในปัจจุบัน มีการจัดวางบอร์ดนิทรรศการที่ใช้นำออกจัดนิทรรศการนอกสถานที่ในโอกาสต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาความว่างของพื้นที่ และสร้างบรรยากาศการจัดนิทรรศการให้ความรู้เบื้องต้นกับผู้เข้าชมแต่บรรยากาศภายในห้องโดยรวมก็ยังดูรกร้าง ไม่ได้รับการตกแต่งเพื่อให้เป็นส่วนต้อนรับอย่างเป็นทางการ

ข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า หัวข้อที่นำเสนอ และวัตถุจัดแสดง มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ด้วยเรื่องราวที่มีความเฉพาะตัวนี้ก็มีผลเสีย เพราะ ผู้เข้าชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมีจำนวนน้อย เรื่องราวยังไม่กว้างพอที่จะดึงดูดขยายวงสู่กลุ่มผู้เข้าชมอื่น สภาพปัญหาด้านการจัดแสดงภายในสถานที่ พบว่า มีการจัดแสดง ออกแบบตกแต่งไว้อย่างดี เป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ดูเป็นทางการ บรรยากาศสถานที่โดยรวมเหมือนบ้านพักอาศัยส่วนตัว หรือที่ทำการส่วนราชการที่มีความเป็นส่วนตัวสูง แม้ว่ามีการติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ที่รั้วด้านหน้าถนน และประตูรั้วเปิดอยู่ แต่ผู้สัญจรไปมายังไม่กล้าเข้ามา เนื่องจาก ระบบรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวด มีทั้งตำรวจ 1 นาย และยามรักษาการณ์ 2 นาย อยู่ประจำการ รวมทั้งการออกแบบจัดภูมิทัศน์โดยรอบที่ตกแต่งไว้สวยงามดูแลเป็นระเบียบเรียบร้อย คล้ายกับสนามหญ้าหน้าพักส่วนตัว ไม่ได้จัดไว้ให้มีบริเวณนั่งเล่น พักผ่อนหย่อนใจจึงไม่สามารถดึงดูดความสนใจให้ผู้ที่สัญจรผ่านไปมา แวะเข้ามาเที่ยวชม นอกจากบรรยากาศที่ดูเป็นสถานที่ส่วนตัวมากกว่าสถานที่สาธารณะแล้ว ยังรวมไปถึง เรื่องราวที่จัดแสดงเฉพาะเรื่องไม่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่หรือคนในท้องถิ่น และเรื่องราวยังไม่หลากหลายพอที่จะดึงดูดความสนใจให้เข้าชม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2) ความสำเร็จและปัญหาของการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 (คุ้มเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง) จังหวัดเชียงใหม่

ศาลาธนารักษ์ 1เชียงใหม่ เป็นส่วนราชการสังกัดกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ซึ่งมีภารกิจหลักในการแสดงเผยแพร่ทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน ได้แก่ เครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราไทย จำหน่ายเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกเหรียญที่ระลึกผลิตภัณฑ์ และหนังสือทางวิชาการเกี่ยวกับเหรียญมีบุคลากรทั้งสิ้น 11 คน แบ่งส่วนงานเป็น 3 ฝ่าย คือ งานบริหารทั่วไป ฝ่ายจัดเก็บและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และฝ่ายเผยแพร่และจัดแสดง เปิดทำการในวัน และเวลาราชการ วันจันทร์ – วันศุกร์ เวลา 8.30 น. – 16.30 น. ปิดพักเที่ยงวันเสาร์ – วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์โดยไม่คิดค่าเข้าชม ให้บริการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

จากข้อมูลการบริหารจัดการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ข้อดีของศาลาธนารักษ์ 1 คือ เป็นหน่วยงานที่มีความมั่นคงในการดำเนินงาน มีบุคลากรปฏิบัติงานครบทุกตำแหน่งตามความเหมาะสมของขนาดพิพิธภัณฑ์ และมีงบประมาณสนับสนุน สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ อีกทั้ง มีการดำเนินกิจกรรมการประชาสัมพันธ์โดยตลอด ทั้งการจัดนิทรรศการภายใน และภายนอกสถานที่ การทำป้ายเชิญชวน และจัดทำเว็บไซต์ของหน่วยงาน

ส่วนปัญหาสำคัญที่ทำให้ศาลาธนารักษ์ 1 ไม่บรรลุเป้าหมายของการเป็นแหล่งเรียนรู้และความเพลิดเพลินอย่างมีประสิทธิภาพ คือ เจ้าหน้าที่จำนวนน้อย จึงไม่สามารถสร้างให้กิจกรรมหลากหลายในขณะที่ต้องให้ปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบ เวลาเปิดทำการที่ไม่เอื้ออำนวยให้กับผู้เข้าชม นักเรียน นักศึกษา และข้าราชการ พนักงานทั่วไป ที่มีเวลาทำงานตรงกับเวลาเปิดทำการ อีกทั้ง ไม่มีกิจกรรมสัมพันธ์ร่วมกับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในคนในพื้นที่

4.4 การวิเคราะห์ศักยภาพพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่

หัวข้อนี้เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ด้วยเทคนิค SWOT Analysis เพื่อสังเคราะห์ให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 มีจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threats) เพื่อนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ในวางแผนจัดการให้พิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 ประสบความสำเร็จต่อไป ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) จุดแข็ง (Strengths) ของพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 คือ

1.1) มีวัตถุจัดแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น เฉพาะตัว หาชมได้ยาก

1.2) มีการวางแผนการจัดแสดงอย่างเป็นระบบระเบียบ หัวข้อจัดแสดงชัดเจน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

1.3) มีการวางระบบงานต่างๆ สำหรับงานอาคารสถานที่พิพิธภัณฑ์สมบูรณ์พร้อม ทั้งระบบรักษาความปลอดภัย การติดตั้งกล้องวงจรปิด การระวังรักษาจากเหตุอัคคีภัย มีการติดตั้งเครื่องดักจับควันไฟ พร้อมระบบดับเพลิง ครบถ้วน

1.4) เป็นพิพิธภัณฑ์ของหน่วยงานราชการ จึงมีความมั่นคงในการดำเนินงาน สามารถวางแผนงาน นโยบาย กำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานได้ชัดเจน มีความพร้อมต่อการดำเนินงานในแต่ละปีงบประมาณ

2) จุดอ่อน (Weaknesses) ของพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 คือ

2.1) การบริหารจัดการ

ก. ด้านบุคลากรมีบุคลากรประจำแต่ละตำแหน่งน้อย โดยเฉพาะจำนวนบุคคลากรที่มีความสามารถด้านพิพิธภัณฑ์ เนื่องจาก บุคลากรแต่ละตำแหน่งมีงานตามภารกิจหลักเฉพาะตำแหน่งมากอยู่แล้ว ต้องปฏิบัติงานที่รับผิดชอบให้เกิดประสิทธิภาพ หากมีการวางแผนงานเพิ่มเติมเข้าไปจากภารกิจเดิม ผลงานก็จะขาดประสิทธิภาพทั้งงานหลักและงานเสริม จึงไม่มีการจัดสรรหน้าที่รับผิดชอบให้มีตัวแทนในตำแหน่งอื่น ไม่มีกำลังเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความสามารถในตำแหน่งใกล้เคียงกันสามารถผลัดเปลี่ยนปฏิบัติงานแทนกันได้ เช่น การจัดนิทรรศการนอกสถานที่ ส่งผลให้ขาดกำลังไม่มีเจ้าหน้าที่นำชมดูแลให้ข้อมูลกับผู้เข้าชมที่ศาลาธนารักษ์ 1

ข. ด้านเวลาทำการ เปิดเฉพาะวันจันทร์ – วันศุกร์ เวลา 08.30 น. – 16.30 น. และปิดพักเที่ยงหยุดทำการในวันหยุดนักขัตฤกษ์ ทำให้ผู้ที่ทำงานตามเวลาราชการ หรือนักเรียน นักศึกษาไม่มีโอกาสมาใช้บริการ จึงไม่สามารถขยายกลุ่มผู้เข้าชมให้เข้าถึงกลุ่มดังกล่าว รวมไปถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ทำงานเต็มเวลาที่ใช้เวลาท่องเที่ยวเฉพาะในวันหยุดเท่านั้น อีกด้วย

ค. ด้านสถานที่ การตกแต่งสวน อาณาบริเวณไม่มีจุดให้นั่งพักผ่อน ที่ทิ้งขยะจัดแต่งเหมือนบริเวณบ้านพักส่วนตัว ที่ไม่ได้เปิดต้อนรับให้ประชาชนที่สัญจรไปมาเข้าใช้บริการ อาคารจัดแสดงมีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผู้เข้าชมกลุ่มใหญ่ๆ ได้ในคราวเดียวกัน เมื่อมีการทำหนังสือประชาสัมพันธ์เชิญสถาบันการศึกษามาเข้าชม ผู้ประสานงานมาติดต่อขอนำคณะนักเรียนเข้าชมเป็นจำนวนมาก ก็ไม่อาจรับนัดหมายได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านขนาดสถานที่ไม่เพียงพอรองรับคณะผู้เข้าชมจำนวนมาก

2.2) การดำเนินงาน

ก. วิธีการดำเนินงาน มีขั้นตอน เป็นไปตามระเบียบของทางราชการทำให้การดำเนินงานล่าช้า ปัญหาหลักที่พบ คือ การดำเนินงานซ่อมแซมอาคารที่ชำรุดทรุดโทรม และปรับปรุงบริเวณรกร้างที่ส่วนจ่ายแลกย้ายออกไป ต้องผ่านขั้นตอน ระเบียบวาระมากมาย จึงจะสรุปผลเริ่มอนุมัติงบประมาณเพื่อเริ่มดำเนินการได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ข. การจัดหารายได้เป็นไปตามระเบียบทางราชการ จึงมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ไม่สามารถทำการจัดสรรพื้นที่ให้เอกชนเข้าไปดำเนินการทางธุรกิจ จัดกิจกรรมที่สร้างรายได้ เปิดร้านขายของ ร้านกาแฟ หรือออแบบจัดทำจำหน่ายสินค้าที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ มีความเป็นพื้นเมือง เป็นต้น เนื่องจาก การได้รับจัดสรรงบประมาณและการเบิกค่าใช้จ่ายทั้งหมดจากทุนหมุนเวียนฯ ส่งผลให้การดำเนินงานขาดการแข่งขันทางการตลาด ต่างจากการบริหารธุรกิจของภาคเอกชน

ค. การรักษาความปลอดภัยที่รัดกุม ทำให้การเข้าเที่ยวชมมีบรรยากาศเคร่งขรึม ตึงเครียด ผู้เข้าชมรู้สึกเกร็ง ขาดความผ่อนคลาย

ง. การสงวนรักษาซ่อมแวมวัตถุ ต้องให้กลุ่มอนุรักษ์ฯ สำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน ดำเนินการตามหลักการอนุรักษ์ จึงยากต่อการดูแลรักษาการเสื่อมสภาพของวัตถุจัดแสดง เพราะ ต้องส่งวัตถุที่ต้องการบำรุงรักษาซ่อมแซมจากศาลาธนารักษ์ 1 ไปยังส่วนกลาง เกิดข้อติดขัดหลายประการ โดยเฉพาะระเบียบการขนย้ายทรัพย์สิน

2.3) การจัดแสดง

ก. ป้ายคำบรรยายเรื่องราวจัดแสดงนิทรรศการถาวรได้ออกแบบจัดทำไว้เป็นเวลานานแล้ว บางป้ายให้สีที่อ่านยาก บางป้ายข้อมูลไม่ครบถ้วน จึงมีการทำป้ายชั่วคราวมาติดตั้งเพิ่มเติม ทำให้ขาดความงาม ไม่ดึงดูดความสนใจ ส่งผลต่อการนำเสนอองค์ความรู้

ข. เส้นทางการเข้าชมการจัดแสดงภายในไม่ชัดเจน สร้างความสับสน ส่งผลต่อการนำเสนอองค์ความรู้

ค. ลักษณะการนำเสนอข้อมูลไม่ทันสมัย ขาดปฏิสัมพันธ์กับผู้เข้าชม

3) โอกาส (Opportunity) ของพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 คือ

3.1) ได้รับความสนใจจากกลุ่มนักสะสมเหรียญกษาปณ์และเงินตราโบราณ เนื่องจากเป็นแหล่งความรู้เฉพาะทาง และหาชมได้ยาก

3.2) ทำเลที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง ติดถนน เป็นตำแหน่งที่มีการจัดกิจกรรมถนนคนเดินวันอาทิตย์ที่มีชื่อเสียง สามารถพัฒนาใช้พื้นที่ทำกิจกรรมให้มีส่วนร่วมกับประชาชนในบริเวณได้

3.3) อาคารจัดแสดงมีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ งดงาม แปลกตาผู้คนให้ความสนใจ

4) อุปสรรค (Threats) ของพิพิธภัณฑ์ศาลาธนารักษ์ 1 คือ

4.1) วัตถุจัดแสดงและจำหน่าย เป็นของมีค่า มีราคาค่างวดในสังคม สามารถแลกเปลี่ยนซื้อขายได้ง่าย จึงต้องมีระเบียบเคร่งครัดเพื่อรักษาความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน

4.2) พฤติกรรมและค่านิยมของคนในสังคม ที่ไม่นิยมการท่องเที่ยวเชิงแสวงหาความรู้จากพิพิธภัณฑ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.3) การชำรุดทรุดโทรมของอาคารสถานที่ เช่น หลังคาแตกร้าว น้ำฝนรั่วซึม และรวมถึงภัยธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว ส่งผลกระทบต่อการบำรุงรักษาอาคาร และวัตถุจัดแสดง

สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า ศาลาธนารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์อยู่ในเกณฑ์ดี มีความพร้อมทั้ง อาคาร สถานที่ ทำเลที่ตั้ง วัตถุจัดแสดง บุคลากร และงบประมาณในการดำเนินงาน ดังนั้น จึงสามารถดำเนินการปรับปรุงในจุดที่ยังเป็นปัญหา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้พิพิธภัณฑ์ของศาลาธนารักษ์ 1 ประสบผลสำเร็จ เป็นแหล่งเรียนรู้และความเพลิดเพลินได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved